

Iz vsebine: Ačegatovi biriči — Sadovi demokracije št. 11 — Lonjerci in nova cesta — Vozniki — Pripravimo se za trgatve — Kmetijski opravi — Napenjanje pri govedu — Pol leta jugoslovanskega načrta — Naš združni tečaj — Socialno zavarovanje.

GLASILO ENOTNIH SINDIKATOV ZA SL. PRIMORJE IN TRST

Leto III, št. 20.

Poštnina plačana v gotovini.

Trst 27. avgusta 1947.

Spedizioni in abbon. postale II° gruppo. Cena: 15 ML. 10 JL. 4 din

KOMU SLUŽIJO?

Takaka sleherne manjšine, ki hoče vsiliti svojo voljo večini, je ta, da seje v njene vrste razdor, da ruši njeno stavbo pri njenih temeljih. Delavski razred ima v borbi proti zatiralcem stoletne izkušnje, ki mu od prve do zadnje potrjujejo to njegovo spoznanje. Prav te izkušnje so ga izučile, da mora biti njegova poglavitna skrb združiti vse svoje sile in jih ohraniti tesno povezane, neomajno enotne.

V enotnosti je bila vselej vsa njegova moč. Z njo je uveljavil vse svoje socialne, vse gospodarske in tudi vse politične težnje. Brez nje je pri vsej svoji ogromni večini nasproti razredu kapitalistov slednjemu mnogokrat podlegel. Enotnost delavskega razreda je bila in ostane osnovni pogoj njegovih zmag, prvi pogoj njegove politične in gospodarske politike, stvarni pogoj resnične demokracije.

Tržaško delavstvo se je teh izkušenj zavedalo v vseh zadnjih letih krvavih borb proti fašizmu in nacističnemu okupatorju in potem še posebej po osvoboditvi političnih in sindikalnih borb za ohranitev svojih pridobitev.

Tržaško delavstvo ve, da je bila ločitev njegovih vrst v dveh strokovnih organizacijah atentat na njegovo enotnost. Ve, da so se vsi poskusi od konca 1945 pa do danes, da bi si ustvarilo enotno strokovno organizacijo, izjalovili ne po prizadevanju njegovih sodelavcev, marveč na zahtevo njegovih smrtnih sovražnikov in po zaslugi njihovih petolizniških priganjačev.

Enotnost pomeni danes v Trstu in povsod medsebojno zaupanje, medsebojno pomoč, na narodnostnem področju enakopravnost in bratstvo, na socialnem enakost, na gospodarskem uspeh v borbi proti iskoriščenju, na strokovnem za vse v enakih meri boljše plače in znošnejše življenje. Sprito tega svojega spoznanja je tržaško delavstvo v marcu in aprilu prisililo vodstvi obeh sindikalnih organizacij, da sta napravili prve korake združitvi na poti. Šlo je mimo njih, kadar koli sta se ustavili na tej poti.

Trdnjave delavstva v tržaških tovarnah so trdne. V duhu teženj po združitvi vseh delavskih sil in v smislu sporazumov med obema strokovnima organizacijama so si po najstrožjih in najformalnejših načelih demokracije izvolili svoje tovarniške odbore.

A kaj se je zgodilo? Delavska zbornica, ki je postavila piko na proceduri i v vsej zapleteni volivni proceduri, da bi se do smešnosti zavarovala pred vsako »prevaro«, ki je z njo bila čast in poštenje tržaškega delavca, kakor da bi ne imela opravka z ljudmi, ki jih veže enaka usoda v borbi za delo in kraj, ampak s tatovi in sleparji, teh po vseh njenih lastnih klavzulah izvoljenih enotnih strokovnih odborov ne prizna.

Zakaj? Zakaj imajo danes tržaške tovarne namesto enega po tri tovarniške odbore? Zakaj imajo še vse do danes ločene menze, ločene

Tržaško delavstvo ne bo nikoli odstopilo od sindikalne združitve

Sprito neprestanega zavlačevanja in izigravanja so ES zahtevali neposredno sodelovanje in stalno nadzorstvo svetovne sindikalne zveze

Danes ni več nobenega dvoma: po 8 mesecih pogajanj, sporazumov, prekinitev, zavlačevanj in izigravanj je vsakomur na dlani, da ljudje, ki si prisvajajo pravico govoriti v imenu enega dela tržaških delavcev, braniti njih interese, delovati vsaj za zboljšanje njih gospodarskega stanja, dejansko delujejo proti njim, na vsej črti izdajajo njih pravice in interese, načrtno razkrajajo njih edinstvo, prvo in najjačje orožje v sleherni — politični in gospodarski, socialni in mezni borbi proti skupnim nasprotnikom. Tu ni več mogoče šariti z izgovori in zaviti formacijami. Delavci, ki se vsi od prvega do zadnjega zavedajo, da je v njih tesno povezanem sodelovanju, v njih sindikalni združitvi edini izhod iz vseh težav, so siti slepomišenja.

Mar jih bo kdo prepričal, da je pravilno ravnanje lažnih zagovornikov in njihovo svetohlinsko zavijanje oči, ki z njimi že nikomere več ne morejo prikriti svoje resnične vloge priganjačev kapitalističnih izkoriščevalcev, k jim je razdor v delavskih vrstah prva etapa na poti do popolnega zaslužjenja vseh delovnih najemnih moči delavskega razreda vsega sveta, v Trstu enako kakor v Ameriki in Grčiji, Egiptu in Iranu, na Kitajskem, po vseh petih kontinentih.

Umetne politične zapreke

Kdo je letos v februarju celo delegatu svetovne sindikalne zveze Tomasu v brk oviral združitev tržaških delavcev z ugovorom proti najnaravnejši, s tržaškim statutom že obče priznani narodnostni enakopravnosti tudi v okviru sindikalnega pokreta?

Kdo je odklonil sodelovanje pri velikih manifestacijah bratstva vseh delovnih ljudi o 1. maju na tržaških ulicah in se jim skušal umakniti izpred oči vse javnosti h konvencionalni govorniški komemoraciji med štirimi stenami tržaškega kinematografa?

Kdo je pri tem privlekel za lase v javnost vprašanje zastav in tako spet razveljadal narodnostno nasprotstvo na račun in škodo delavske solidarnosti?

Kdo je začel nazadnje vprašanje samostanskih sester v zvezi s sindikalnimi volitvami, ko je to vprašanje nedvoumno rešeno celo v De Gasperijski Italiji?

Kdo je izsilil priznanje volivne pravice celo za obsojene fašiste in kolaboracioniste?

Kdo je odrekel solidarnost s španskimi delavci v duhu načel SSZ o borbi proti slehernemu fašizmu?

Kdo je torej s političnimi manifestacijami rušil delavsko enotnost, miniral združitev?

stendase, ločeno sindikalno organizacijsko poslovanje?

Ker narekujejo Delavski zbornici njeno ravnanje delavski interesi ali ji ga zapovedujejo delavski sovražniki? Lahko so mnenja različna, to gre za notranjo ureditev stavbe, za njeno zunanje lice, toda kdor izpokupe njene temelje, je ne gradi, marveč jo ruši.

In kdor ruši delavsko enotnost pri njenih temeljih, služi sovražniku delovnih ljudi, je izdajalec vsega delavskega razreda. M.

A ne samo na političnem področju!

Kdo je na področju taktike zavlačeval imenovanje svojih zastopnikov v posameznih odborih za strokovni sporazum?

Kdo je izsiljeval volitve zgolj v onih strokah in podjetjih, v katerih je računal na svoj uspeh?

Kdo je izigral določbe o volilnem premirju in sprožil prvomajsko časopisno kampanjo?

Kdo je prav v poslednjem času preprečil volitve v stroki pristaniških delavcev, ki je bila v duhu zadnjih sporazumov vsa za njih izvedba, pa zgolj za to, ker v njej nima nobenega pristaša?

Kdo v nasprotju z vsiljenimi določili volilnega postopka sedaj iz enakega razloga noče priznati, da bi stavbinci iz tržaškega dela cone A izvolili v svoji stroki zaposlenim delavcem odgovarjajoče število delegatov?

Kdo je pri poljskih delih zaposlenim družinskim članom malih kmečkih posestnikov najprej priznal volilno pravico, a jim jo spet odreka?

Najnovejša pretveza s trebanskim incidentom

Prav pred dobrim tednom sta se v Trebach sporekla dva delavca. Beseda je dala besedo, nazadnje je eden izmed njih izkupil klobuto. Naključje je hotelo, da je bil član Delavske zbornice in, kakor trdijo njeni zastopniki, tudi član njene organizacije pri podjetju Italstrade. Incident pa se ni pripetil sredi dela, ne na delovnem prostoru. Celotni razlog prepira ni podrobneje znan. Pač pa je bila prav ta nezgoda za delavsko zvezo dovolj resen razlog za novo zavlačevanje pogajanj.

Njeni zastopniki v OOSS so zagrozili, da jih ne bo k pogajanjem za združitev, dokler ne bosta na prvo sejo pozvana tudi oba prizadeta delavca in ne bo OOSS stvar razčistil.

Pri Enotnih sindikatih so bili presenečeni. Kako je smatrali osebno obračunavanje dveh poedincev za zadosten razlog, da se prekine delo in celo sproži spor v najširšem merilu ter onemogočijo pogajanja, ki zadevajo življenjske interese deset in deset tisočev tržaških delavcev in njihovih družin. Kako naj OOSS pritiče nezgodnemu dogodku tolik pomen, da se sam loti rešitve nastalega spora, ne da bi ga po vseh pravih in sporazumnih obratni odbor in strokovni odbor sindikalni sporazum niti ne pevovala. ES so v tem smislu odgovorili Delavski zbornici. Odgovor je sledil odgovor. Napočil je petek, ko bi se morali sestati. Seje ni bilo. Delavska zbornica je dosegla svoj namen. Pogajanja za nadaljevanje sindikalnih volitev so spet obtičala na mrtvi točki.

Enotnim sindikatom ni preostalo drugega, kakor da so sami objavili omenjena pisma in predvsem delavstvu dokazali, kako je ljudem pri Delavski zbornici prav na vsakem pasjem repu prinešeni izgovor, da le preprečijo nadaljnja pogajanja, in še posebej sprito okoliščine, da so pri Delavski zbornici celo zagrozili, da bodo sprito trebanskega incidenta sprožili nov prepir pred vsjo najširšo javnostjo.

Prav zaradi svoje bedne resničnosti pa je bil trebanski incident poslednji udarec na žebelj. V zavest tržaškega delavstva je pre-

in kdo je na področju postopka od vsega začetka — v duhu svoje lažne, razkolniške »demokracije« — zahteval za sindikalne volitve ločene kandidatne liste, ko so bile enotne prvi simbol resničnih delavskih teženj po združitvi?

Kdo je do nesmiselnosti zaklaval volilne paragrafe, da so nastali mučni spori ob volitvah skoraj slehernega tovarniškega odbora in delegata?

Kdo je izkrivnil sporazum ob zaključku prvomajskega spora, da se je lahko skozi zanke paragrafov svojčas izmotal v novo brezpravje?

Kdo je na vse zadnje navajal posamezne strokovne tajnike svoje organizacije, kako naj sploh preprečijo volitve v kmetijski stroki, kako naj se sploh pridobe novi volilci z razdeljevanjem živeža in je tega odrekalo brezposelnim, ker enostavno nimajo volivne pravice?

Kdo je končno dosegel, da združitvenega kongresa ni bilo ne v marcu ne v maju in da smo končno tam, kjer smo bili na začetku, ali še dalj nazaj?

drlo do kraja spoznanje, da ljudje pri Delavski zbornici za nobeno ceno nočejo sporazuma ne združitve, nočejo mogočnega delavske fronte, prav tako ne, kakor so jo onemogočili mednarodni monopolisti imperialisti s TAE-Hartleyevim zakonom v Ameriki, z orožjem v Grčiji, z aretacijami v Iranu, z državljansko vojsko na Kitajskem.

Da bo konec besedi

Toda Enotnih sindikatov in z njimi vsega zavezanega tržaškega delavstva ne bo nihče odvrnil od njihove jasno začrtane, efino močne in tudi edine resilne poti, poti do združitve vsega delavskega razreda, do zmage nad izkoriščevalci in njihovimi valpti.

Zato so se njih zastopniki odločili za skrajni korak. Pokrajinsko tajništvo ES je poslalo te dni pariški centrali svetovne sindikalne zveze poročilo o položaju in zahtevalo njeno intervencijo.

Kmalu bo potekel že tretji rok, ki ga je zveza postavila za sindikalno združitev tržaškega delavstva. Vsa prizadevanja tržaških delavskih zastopnikov so ostala zaman. Zato naj zveza pošlje v Trst svojega stalnega zastopnika, ki bo nadzoroval in vplival na končno izpolnitev te prve združitve tržaških resnično demokratičnih delovnih množic.

SLIČICE V SLIKI

Bil sem precej po svetu in pod tem in onim kmečkim krovom: italijanskim, nemškim, srbskim, turškim, madžarskim. Kmečko ljudstvo si je bistveno povsod podobno kot roka roki, ki je med njima le majhna razlika. Vendar moram reči, da ima kraško ljudstvo neke svojstvene poteze, ki si jih ne moremo razlagati drugače kakor s tem, da živi Kraševci v svojevrstnih razmerah. Kras je svojevrstna zemlja, ki vdolbe v svojega človeka poseben lik s svojevrstnimi duševnimi potezami. Vidne so odpornost, kljubovalnost — ki se čisto izmaliči v kraško trme — samoveljavnost, nepopustljivost, prostodušnost, neposrednost, gostoljubnost.

Če vidi Kraševci v tebi iskrenejšega zagovornika svojih pravic in svetovaleca, če se prepriča, da nisi samo besednik, ampak da nekaj razumeš in se spoznaš tudi v njegovih gospodarskih potrebah, se ti približa in se mu beseda razveže do globine tako, da porečeš: Zdravo, kleno zrno pod trdo lupino — trden kov s kraške skale! Vse njegove napake, ki ti jih mogoče priznate, ko je izredno dobro razpoložen, se ob takem duševnem stiku razblinijo.

Pogledaš na levo in desno po hiši — kakor pravijo kuhinji — in okrog nje, pa se prečesto ne moreš naučiti, odkod ima gospodinja toliko (Nadaljevanje na 2. strani.)

KMETJE, POZOR!

Ameriški kapar uničuje naše sa-uničeni. Ponekod so se do kraja dno drevje! Pri Slivju in višje v osušila cela drevesa. Brkinih so celj nasadi sliv skoraj

Zdrav sad

Ožrte veje na češpljah v Brkinih

Tržaški delavski razred

bo za vsako ceno branil svoje sindikalne pravice

V borbi proti neizbežno naraščajoči sili delovnih ljudi ubirajo svetovni monopolisti imperialisti povsod in vedno isto pot: najprej razkrojiti in oslabil delavski razred, potem pa zaslužiti in do kosti izžreti vse delovne ljudi.

Tako se je zgodilo še letos v Ameriki, kjer so stavkajoče ustražovali s pendreki in aretacijami, da so potem izdali prosluli Taft-Hartleyev zakon; tako se je zgodilo v Turčiji, v Spaniji, Portugal-ski, Grčiji, Egiptu, Iranu; tako so poskusili storiti v Italiji, ko je žolti minister Scelba po tovarnah prepovedoval sindikalna zborova-

SLIČICA

V SLIKI

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Ko časa in moči, da si tako prikupno uredi svoj dom. Kdaj je prihranila toliko sredstev, kje in kako trgala, da je zamenjala staro kraško ognjišče s sodobnim štedilnikom in lončeno posodo z aluminasto? Odgovor najdeš na njenem licu, ki so vani vklesane skrb in odpoved. Ljubezen do doma.

Mož in žena, starši in otroci, rod za rodom — samo delo in skrb. Družina zlepa ni lačna, čeprav nimakar in kolikor zasluži, česar je vredna. Gospodinja to ve, kar ima, temeljito izkoristiti in pripraviti za v lonec.

Ni torej naše ljudstvo toliko žrtve pomanjkanja, kolikor žrtve občutja in zavesti, da zasluži boljše in lepše življenje.

Malo je plodne zemlje, malo polja, malo travnikov, malo delavnih rok, malo travnikov, malo delovnih rok, ljudem toliko več življenjske volje, odpora, optimizma. Gibaj, mahaj, tožči, udar na udar od jutra do večera, od pomladi do zime, od mladosti do visoke starosti, v zdravju in boleznih. Ali ni tak človek vreden nekaj več?

Po vsem tem se vprašaš: Kaj bi lahko zrastle iz tega zrna, ko bi kili in se razvijalo v boljših okolnostih? Kako je razsodno, razgledno in naveličano mrcvarjenje, kako si želi spremembe tega neznosnega stanja, spoznamo iz njegove besede.

Mogoče poznate Samatorico, majhno spodnjekraško vasico na Tržaškem ozemlju. Povedal bom primer, kako to ljudstvo v njej misli. Beseda je od ondoznega nešolanega kmeta.

»Ne poznam dobro zgodovine«, je dejal med drugim, »a vem, da ni delovno ljudstvo še nikoli izzvalo vojne. Ne potrebujemo oboroženega nasilja, ker smo si povsod enaki. Vojna je kapitalistično dobičarsko podjetje. Očitno, da nas je zadnja vojna veljala menda 1500 milijard dolarjev. Kaj bi v naših vaseh na pravili samozdesetinko ene milijarde! Kamen bi spremenili v rodovitno zemljo, zgradili vodovod, popravili poti, napeljali elektriko, sezidali šole, bolnice, nasitili lačne, odpravili bolezni... Se nekaj s to let življenja pod kapitalizmom — in človeštva bo konec. Da pa ne bo tako, imamo mogočno in učinkovito sredstvo: strnjeno našo armado. Samo to!«

In drug glas iz sosednje vasi vroče je bilo. Skržati — zvesti glasniki vročih kraških dnj — so vztrajno drgnili svojo enolično pesem, ko sem stopal v reber. Znanec me je povabil na oddih pod črešnjo na koncu vinograda.

»Tako je letos. Upali smo, da bo letošnji pridelek boljši. Ni nam dano. Na tej zemlji je kot zakleto in vedno slabše. Saj vidite: Vsi pridečki so domala odpovedali, vinograde je precej omagalo po toči in še boli po suši...« Pogovor je zasukal še na to in ono in končal, kakor sem pričakoval: pri naši novi ureditvi in sodbi o njeni bodočnosti. »Kaj

nja. Tako naj bi se končno zgodilo tudi v Trstu. Povsod je bil končni namen eden in isti.

Mahinacije tržaških kapitalistov

V Trstu so ljudske pijavke od vsega početka krenile na pot gospodarskega pritiska. Pričeli so zgroziti z odpusti in tudi dejansko odpustili z dela ljudi, ki so se kakor koli izpostavljali za interese vsega delavstva in tudi v obrambi njih čisto sindikalnih ekonomskih pravic.

Ni drugače si ni mogoče razlagati, da se niti ne spomnimo vseh lanskih in tudi letošnjih odpustov — zadnje ukrepe in ravnanje pri Acegatu, kjer nočejo priznati svobodno in demokratično izvoljenega enotnega tovarniškega odbora, pa na pošti in pri CONAT-u. Ni drugačnega pomena Cosulicheve izjave, ki se z njimi najstrože prepoveduje vmešavanje tovarniškega odbora v »zadeve podjetja«. Se prav posebej pa velja to za zadnje ukrepe uprave tržaških skladišč, ki je enostavno odpustila z dela novo vrsto delavcev.

Odpusti v pristanišču

Opirala se je pri tem enostavno na odredbo angleškega polka Kerferja, ki se mu ni »zdela oportuno«, da bi bili — ne glede na ves uračnili, a predvsem gospodarjem suženjsko zvesti upravni aparat — v javnih skladiščih nameščeno toliko delavcev. Nič ga seveda ni motilo, da so medtem sprejeli na delo 8 nadaljnjih subežnikov.

Pri vsem tem pa so ravnali seveda zelo staktično, pa spet ne toliko, da bi mogli dejansko prikriti svoje zle namene, ki so imeli kakor vedno in povsod v vseh poslednjih dveh letih povsem določene politične ozadje. Odpovedali so najprej 12 mlajšim delavcem, potem pa kar povprek 39 nadaljnim in med njimi tudi članu pristaniškega obratnega odbora. Na odpovedne norme, ki so uzakonjene z uredbo okupacijske oblasti v tem, da bi se morali glede sindikalnega funkcionarja sporazumeti z obratnim svetom, so se enostavno poživljali.

Acegatovi biriči

so prizadejali našim ljudem po gornji tržaški okolici hudo krivico

Po gornji tržaški okolici se tik pred vojno v marsikateri hiši ni bilo električne razsvetljave. Napeljava je bila draga, marsikateri mali posestnik je ni znal. Se leta 1943 je Acegat 13 posestnikom na Proseku predložil proračun za napeljavo toka v njih hiše. Znašal je 400.000 lir!

Leta 1945. so se Nemci, ki so poldrugo leto prej zagospodarili tudi v Trstu in po tržaški najbližji okolici, pripravljali na obrambo pred morebitno invazijo. Preplavili so gornjo okolico, se utrjevali po Veni proti morju, pa tudi na drugo plač, od koder jim je grozila s Trnovske planote čez Kras in iz Like ter Korduna mimo Brkinov še vse resnejša nevarnost. Kakor sedanjí okupatorji so za svojo vojaščno zaplenili celo vrsto hiš, stanovanj in sob tudi po ekoliških vaseh, na Proseku, na Kentovelu, Opčinah, Banah, v Bazovici. In na račun Tržačanov so si vanje napeljali električni tok za razsvetljavo in druge potrebe povsod, kjer ga dotlej ni bilo.

pravite? Bomo kdaj dihali malo bolj prosto? Kdaj nas bodo naši prijatelji pustili, da si sami uredimo svoje stvari in opravke? Menda bi jaz kot preprost kmet desetkrat bolj upravljal občino, čeželo ali državo kot ta gospoda. Kaj ne bi? Pošteno bi vzel, kjer je preveč, indaltja, kjer je premalo. Kjer je preveč, tam že ni pošteno. Ali je podedovano od nekoga, ki si je tudi mogel prioriti le na krivičen način, ali je vmes oduševstvo, sleparstvo, kraja. Drugo ni mogoče. Vidite zlodeje pri onem uradu v Trstu! Milijone so pobrali. In tako počenjajo povsod. Ali je taka uprava sposobna upravljati ljudstvo? Ali naj garamo in se mučimo samo za te pijavke? Prokleta ne!«

Srečal sem ženo — vdovo. Bolehna je, zaskrbljena, plašna. Vojna ji je pustila srčno napako. Pa mora vendarle delati. Zanima se za politične dogodke, za gospodarstvo, kulturo, Rada čita. »Kaj bo z nami? Ne

OOSS opozarja

Tudi OOSS je brez oklevanja izpolnil svojo dolžnost v obrambi delavskih pravic. Poverjeniki vojaški oblasti je poslal protest, v katerem ugotavlja, da služi odpustitve z dela ustrahovanju vseh onih, ki zastopajo sindikalno organizacijo v podjetju in pomeni zato omejevanje delavske zaščite, ki je z zakoni priznana v vseh civiliziranih deželah. Opozoril je okupacijsko oblast na njeno lastno splešno odredbo (št. 4), ki priznava delavcem pravico, da se organizirajo in si svobodno izvolijo svoje zastopnike, ter že s tem tudi zaščito sindikalnih organizacij ter njihov funkcionarjev. Ker so delodajalci že ponovno kršili to pravno zaščito članov tovarniških strokovnih odborov, je OOSS zahteval, naj jo okupacijska oblast v polni meri jasno prizna. OOSS jo bo branil za vsako ceno, ker je pridobitev dolge osvobodilne borbe, ki je v njej posredno ali neposredno sodeloval ves tržaški proletariat.

Zaman so ljudje čakali na račune

Ko je bilo vojne in okupacije konec, so ljudje prišli spet do svojih stanovanj in sob, pa so po Nemci podedovali še elektriko. In so se je tudi posluževali. Že od vsega početka so si bili na jasnem, da bo treba odplačevati pristojbine za tok in so se tudi ponovno zanimali za ureditev te zadeve. Prizadehtih je bilo 75 posestnikov na Proseku, okrog 40 na Kentovelu, kakih 6 pri Sv. Križu in, kakor kaže, tudi še

vem, kaj mislijo. Imam občutek, da smo spet pod fašizmom. Bog ne daj tega! Držati moramo trdo, še bolj kot do sedaj. Samo s slogo bomo prekrizali njihove namene.«

Trčim na skupino koscev in nekaj delavcev na sosednji njivi, ki kopljejo krompir. Vsi bi radi vedeli, kako je z ratifikacijo mirovne pogodbe z Italijo, s pogodbo med Jugoslavijo in Bolgarijo, z ljubljanskim procesom in še marsičem. Končno mi nekdo z nasmehom pomoli droben časopis: »Bil sem radoveden in sem ga kupil. Ste čitali o ljubljanskem procesu? Zločince zagovarjajo, izdajalce perejo. Studi se mi in ga ne moram čitati. Ne čudim se, če se kapitalisti zaganjajo v nas in tja gor (pokazal je proti vzhodu). Ne gre pa mi v glavo, kako more biti proti nam naš človek. To so propalice, ki niso vredne niti pljunca.«

Tako misli in presoja naše zdravo ljudstvo.

Nove mezde in doklade

V pekovski stroki

V stroki pekovskih delavcev je bil pred dnevi dosežen mezdni sporazum, ki določa nove osnovne mezde, draginjske doklade in na novo ureja še nekatere druge probleme delovnih odnošajev.

Nove osnovne mezde znašajo za specializirane delavce po 590, za kvalificirane po 543 lir dnevno. Draginjske doklade so enake kakor za delavce v industrijskih panogah. Nove mezde in doklade se izplačujejo od 1. junija dalje. Delavcem so bile zagotovljene po ena delovna obleka na leto, nadalje posebna zimska doklada na osnovi novih mezd, družinske doklade po istih vidikih, kakor veljajo za trgovske nameščence, posebni dopusti v primeru poroke in stalno službeno mesto v primeri bolezni, ki bi trajala do 6 mesecev. Sporazum je bil predložen v odobritev pristojni poverjeniški oblasti. Uspeli, ki so ga delavci dosegli s tem sporazumom, je v odločilni meri pripisati njihovemu odločnemu stališču in trdni solidarnosti, ki so jo pokazali v vseh poslednjih tednih, ko so vedno znova nastale težave pri pogajanjih.

V obrtniški panogi

Ko je bil sklenjen novi mezdni sporazum za delavstvo v industriji, so se pričela pogajanja za novo ureditev plač tudi v posameznih strokah obrtniškega delavstva. Pogajanja pa le počasi napredujejo. Glede na to je bil zaenkrat dosežen sporazum, da se prično izplačevati vsaj nove draginjske doklade. V smislu tega sporazuma se draginjske doklade izplačujejo za dobo od 1. avg. do 30. septembra življenjskih potrebščin in prejmejo:

V starosti nad 20 let moški 651,30 20 let 475,95 (355,30), vajenci v starosti od 18 do 20 let 459,32 (355,60), od 16 do 18 let 355,60 (277,80), pod 16 leti 177,50 (177,35), vajenci in vajenke v drugem polletju vajeniške dobe po 157,15, v

večje število po drugih bližnjih vaseh.

Pa se zanje in za njih elektriko nihče ni nič brigal ne leta 1945, in tudi še v prvi polovici 1946, ne. Končno so pa lanj, v juliju le pripravili Acegatovega ravnatelja Binarija, da je poslal po omenjenih vaseh agenta podjetja, ki je ugotovil, kod vse imajo od pričetka leta 1945. elektriko. Na Proseku je hodil od hiše do hiše v spremstvu Franca Rupla, ki je že prej po vasi štel kilovate, kolikor so jih porabili, kjer so pač imeli elektriko napeljano. Ljudje so bili zadovoljni, da se je stvar premaknila z mesta in so tedaj pričakovali prve račune. Vedeli so, da bo treba poravnati pristojbine za ves tok, ki so ga porabili od maja 1945 dalje, a bili so prav zato zadovoljni, ker so menili, da se bodo sedaj odkrili skrbi in dolga.

Pa so jih obsodili

Prišlo pa je drugače. Od Acegata se zanje spet ni nihče nič zmenil, pa čeprav so se sami za stvar ponovno pozanimali. Minilo je nadaljnje leto dni. Tedaj pa je treslo kakor iz jasnega. Na lepem so vsi po vrsti prejeli od sodišča obvestilo, da so bili obsojeni — sicer pogojno — na 2, 3, 6 mesecev zapora, plačili sodnih stroškov in zaostankov za elektriko.

Ljudje so bili presenečeni. Saj so vendar ponovno opozorili pristojne, da čakajo na običajne račune, ki da bi jih radi poravnali, da ne bi bilo sitnosti in nepotrebnih dodatnih stroškov. In kaj so hoteli sedaj? Da bi ugovarjali, najeli advokate, se pravdali in si morda nakopali novih izdatkov? Molče je večina sprejela krivico. Nekateri so se pa le uprli. In so se zglasili s protesti pri Acegatu. Tam pa so jim kratko in malo vse utajili: vse njih prizadevanje, da bi stvar uredili, in še celo lanske ogleda, pa čeprav so jim bili priča vsi prizadeti posestniki in stanovalci.

Pa da ne bi kdo pozabil: Nemcem tržaški Acegat ni predložil nobenega računa in jih tudi ni tožil.

prvem polletju po 58,60; družinski poglavarji pa v starosti nad 20 let 561,30 (492,75), od 18 do 20 let 520,85 (423,80). Za brivce se bodo te doklade uveljavile, ko bo urad za cene prilagodil dokladam sedanjih tarif.

Za osebje kavarn in barov

Preteklo sredo je bil dosežen nov mezdni sporazum tudi za osebje kavarn in barov. Po tem sporazumu se njihove plače za mesec julij povečajo za 30%, z avgustom dalje pa za 40%. Draginjska doklada je bila določena za trimesečje junij—avgust na 424 lir dnevno, za september in poslednje mesece bo določena naknadno. Novi mezdni sporazum velja do konca leta.

Pogajanja za trgovsko stroko

Trgovski nameščenci so sredi pogajanj. Trgovci so se postavili pri razgovorih o normativnem delu delovne pogodbe na stališče, da se morajo trgovski nameščenci odrediti sedanjim plačam odgovarjajočim odpravninam. Pri tem so se sklicevali na odločbo rimskega kassacijskega sodišča iz leta 1934. Zastopniki nameščencev so zama ugovarjali, češ da ta določba ne more obveljati na našem ozemlju. Izkazalo se je, da bi se sprčo spora o tej stvari utegnili razbiti vsa pogajanja za nove plače. Zato so zastopniki nameščencev začasno pristali na maksimalno odpravnino v znesku 60.000 lir.

Pri pogajanjih so naleteli na znatne težave tudi glede novih osnovnih plač. Kar se tiče draginjskih doklad je bilo sklenjeno, da bodo določene v skladu z lokalnim indeksom cen življenjskih potrebščin, ne da bi od njih odtrgali dnevno po 104 lire, kakor velja to za delavce v industrijskih strokah. Nova pogodba naj bi se uveljavila s 1. avgustom. Draginjske doklade pa naj bi se izplačale tudi za junij in julij. Trgovskim nameščencem bo priznanih tudi dodatnih dnevnih 58 lir, kakor velja to za industrijske delavce in nameščence, vendar bo ta dodatek za žene in mladoletne sorazmerno znižan.

V kemijski stroki

Tudi v kemijski stroki se že nekaj tednov razvijajo pogajanja za novi mezdni sporazum. Predvsem se pogajanja nanašajo 1. na novo pravičnejšo porazdelitev delavcev in nameščencev po plačilnih skupinah glede na delovno sposobnost in odgovornost ter dobo zaposlitve, 2. na nove osnovne mezde, 3. na draginjske in ostale doklade. Medtem kaže, da bodo glede na dobo zaposlitve dosegli tudi še posebne nagrade, in sicer v enkratnem znesku, ki odgovarja mezdni 125 delovnih za delavce z 10 leti službe, 250 ur za one z 20 leti in 300 ur one, ki so že nad 20 let v službi.

Dan za dnem

ZA ANTIFASISTE v tržaških zaporih so zbrali proseški delavci, ki so zaposleni na novi cesti pri podjetju »Italstrade«, od svojih skromnih zaslužkov 3000 lir. Deklarirali so svojo delavsko zavest in izpričali svojo solidarnost s tovariši v ječah.

MED NOČNIMI ČUVAJI je nastalo resno mezdno gibanje. Za dve leti se delodajalci izmikajo novi ureditvi delovnih odnosov. V zadnjih dneh so se nočni čuvalji dvakrat zaporedoma sestali in so zadnje pooblastili svoje sindikalne zastopnike, da sklenejo novo delovno pogodbo v najkrajšem času. V drugem primeru bodo na tippili stavko. V četrtrek se bodo pozanimali z delodajalci spet pričela.

V TRŽAŠKIH BOLNICAH so po zadnjem mezdnem gibanju nameščencem v njihovih zahtevah vsaj delno ugodili. Povsem pa so pozabili na nameščence otroške bolnice, katerih položaj je še toliko težji, ker imajo opravka z malimi, nebolglenimi otroci. Zahteve teh nameščencev se upravni svet niso zdale niti toliko, važne, da bi se sestali in o njih razpravljali.

Sadovi demokracije št. 11 Lonjerci in nova cesta

V našem listu smo 1. julija t. l. v članku »Takole obnavljajo na Krasu« kritizirali obnovo slovenskih vasi po Krasu in povedali, da za vsa zadeva nekaj ni bilo v redu. V Kobdilju, Komnu, Stanjelu, Prvačini, Dornbergu, Rihemberku, na Zagi in drugod je polkovnik Bowman slovesno razdelil ključne obnovljenih poslopij njihovim posestnikom. Novinarjem so delili tiskane prospekte, ki so hvalili zavestno upravo in njeno obnovo. Toda če si malo natančneje pogledal številke, si se začudil: 25 popravljenih hiš (samo streha in notranja dela) 30 milijonov. 175 hiš v Dornbergu z enakimi popravili 166 milijonov. Enako je bilo tudi po drugih krajih. Ljudstvo je gledalo opravljeno delo, čitalo visoke številke o potrošenih milijonih in primerjalo obnovo v coni A z obnovo v coni B, brez visokih milijonov in brez tiskanih prospektov za novinarje. Ljudstvo je vse pretehtalo in zmajalo z glavom: »S temi številkami nekaj ne bo v redu«.

Veliko je bilo lani govora o pogodovanju Tržaškega Krasa. Stotine milijonov so potrošili zanj, če si pa šel nekaj mesecev pozneje po goleh, kjer so pogozdovani, si našel same zevajoče luknje, dreves pa nikjer. Nešteto se jih je posušilo. Na enak način so meliorirali kraške pašnike in »opravili« še nešteto drugih del. Kam je šel denar? Kdo upravlja javno imovino? Kdo in komu polagajo račune za obnovo? Vedno česče ljudje šušljajo o poneverbah in nerednostih. Oglašil se je tudi tisk in zahteval pojasnila.

Tedaj je počilo. Sredi julija je policija nenadoma zasedla urad za javna dela in aretirala dva zavezniška oficirja, ki sta vodila urad. Njima je sledilo v zapore osem uradnikov civilistov. In potem so se vrstile aretacije drugih uradnikov in gradbenih podjetnikov ali njihovih delovodij. Odkrili so ogromne poneverbe, ki so po mnenju nekaterih prehajale v tisoče milijonov, nepravilnosti pri razpisih javnih del, sleparske licitacije, razkošno življenje raznih zasebnih tajnic in zaupnih uradnikov.

Od čuvajke do grofice

Tako je imela tajnica načelnika urada javnih del Miroslava Strukelj v Trstu razkošno opremljeno stanovanje, kjer so se shajali na večerje njeni civilni in uniformirani prijatelji in se zabavali pozno v noč. Tudi mnogo belogardistov je

imelo tam svoje zatočišče. Poleg tega je imela »tajnica« Miroslava, hči železniškega čuvaja iz ljubljanske okolice in pozneje žena fašističnega oficirja Bessija, ki je še sedaj v koncentracijskem taborišču za fašiste nekje v Italiji, v neki tržaški banki milijon lir na tekočem računu »za male osebne izdatke«. Odkar se ji je godilo tako dobro, so jo imenovali grofica, češ da si je z zakonom pridobila ta naslov. Pri hišni preiskavi so našli v njenem stanovanju tudi okrog 50 parov čevljev. Očitno so prav po njeni zaslugi in priporočilu dobila delo tudi podjetja, ki so jih vodili ljudje, ki so pobegnili pred ljudsko sodbjo iz Ljubljane, Zagreba, s Sušaka in iz drugih krajev Jugoslavije. Med njimi je n. pr. vodja gradbenega podjetja Ikore-dit Frano Mokrovič, ki so ga nacisti postavili za podžupana v Zagrebu. Z izgovorom, da morajo na Krasu obnavljati vasi le slovenske tvrdke, so si pridobili monopol na obnovo hiš po deželi in napravili tista skrupala, ki jih tako dobro poznajo ne samo po »obnovljenih« vaseh, ampak tudi v njihovi okolici. Za to svoje »humanitarno« delo so prejeli stotine milijonov, od katerih so del odstopili majorjem, njihovim tajnicam in drugim vplivnim sleparjem.

Tržčani pa se stikajo po podstrešjih

Majorjev tolmač in tajnik Ricci, ki se je nekaj časa izdajal za inženirja, pa ga v rojstni Florenci poznajo samo za navadnega vodčiča po mestu, je napravil v Richardsonovi družbi pravečato kariero. Skupaj sta prišla iz Italije in takoj začela svoje umazane posle. Čeprav je v Trstu veliko pomanjkanje stanovanj in se mora premnogo družin stiskati po podstrešjih ali pa jih živi po 8 do 10 v prostorih, kjer je prostora komaj za dva, je imel ta človek kar tri razkošna stanovanja. Eno zase, drugo za svojo prilježnico in tretje v rezervi za ženo, ki je včasih prišla iz Italije k njemu na obisk.

Tudi Anita Huebner, tajnica majorja Squireja, je imela razkošno mnogobno stanovanje, kjer se je zbirala podobna družba kakor pri Strukljevi. Ta ženska je bila za časa okupacije v službi Nemcev. Ko so prišli v Trst Angleži je prešla k njim. En fašist ali pa nacist več ali manj se v taki službi niti ne pozna. Saj jih imajo toliko. Epuracija? No, to je pesek v oči za lahkoverneže.

Pa še tobak, mamila, diamanti

Tudi tretja »osebna tajnica« Andreina Luzzatto je imela svoje razkošno stanovanje in uživala visoko pokroviteljstvo svojih šefov in raznih podjetnikov.

Kopeski ljudski škodljivci

Nedavno so v koprskem semenišču zaplenili velike množice prikrivanih živil in drugih potrebščin. Na prvi sliki (na levi): klobar pokvarjenega sira, na drugi spodaj: voz zaplenjene moke.

Pri takih ogromnih sleparijah milijoni seveda niso imeli nobene teže v rokah teh ljudi, ki so počenjali z njimi kakor mačka z mehom in jih razsipavali na vse strani. Tako so baje samo za eno večerjo o Novem letu potrošili z darovi in napitnicami domala 1 milijon lir. »Luftinženir« Ricci je razsipaval denar po tajnih hazardnih igralnicah, kakor da bi imel zlat rudnik. V tržaškem pristanišču je policija zaplenila štiri motorne čolne, ki jih je ta dobro organizirana družba uporabljala za svojo zabavo in tudi za tihotapljenje cigaret, mamil itd. v Italijo. Dva ali trije čolni so imeli dvojno dno.

Od podjetnikov so prejeli darila, ki so šla v milijone. Tako je neki major dobil v dar lovsko puško, ki je veljala približno pol milijona. Pri hišni preiskavi so našli v stanovanju nekega uradnika pristan z diamanti, ki ga cenijo nad en milijon lir.

Se večjo škodo pa je povzročil način, kako se je uporabljal denar za javna dela. Mnogo javnih del so podjetniki izvršili površno in s slabim gradivom. Druga in sicer najdražja pa z vidika občine koristi sploh niso bila potrebna. Kakor je bilo pri pogodovanju, kjer so odklonili sodelovanje ljudi, ki poznajo kraške razmere in se niso hoteli ravnati po njihovih nasvetih, brezuspešno ter so zaman trošili stotine milijonov, tako je bilo z gradnjo cest. Ogromne vsote gredo za ceste, ki imajo zgolj strateški pomen. Drugod so popravili ceste tako, da so bile v nekaj mesecih slabše kot prej. Popolnoma pa so zanemarili gradnjo novih hiš in popraviljanje starih, ki bi z njimi olajšali stanovanjsko bedo v Trstu, ki je od konca vojne vedno enaka.

Kaj pravi sodnija?

Da se na policijo ne moremo mnogo zanesti, je znana stvar. Saj so bili ravno policaji tisti, ki so kradli v Nabrežini cele vagone sladkorja in so celo inspektorji tihotapili jugoslovanske cigarete v Italijo. Zato je umljivo, da tam čisto ne vidijo stvari, ki jih vidi in o katerih govori vse mesto. Zato je tudi pri škandalu z javnimi deli mnogo soodgovornih ljudi lahko srečno odneslo pete in milijone v vse bolj varno Italijo, Svico in drugam. Po mestu krožijo govorice o milijonih, ki jih ima baje neki policijski inspektor v Svici.

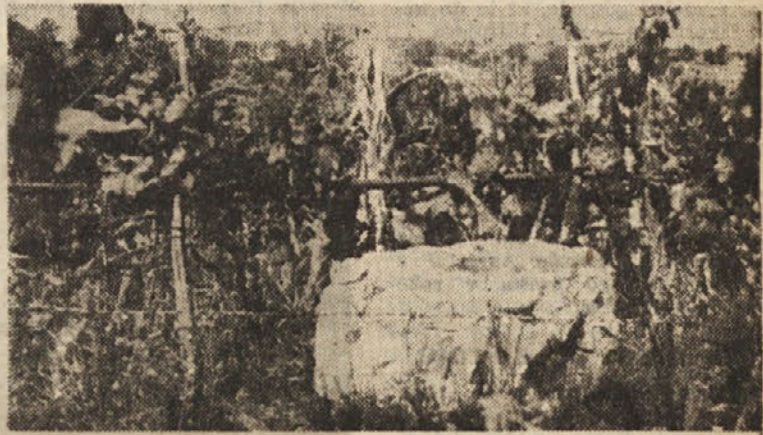
Po prvih obtožnicah sodeč pa bi tudi sodnija najraje zmanjšala vsa zadeva. Obtožnice proti zavezniškim oficirjem pravijo, da je prejel major Richardson 20 milijonov, major Squire 7 in kapetan Wilde 10 milijonov raznih »nagrada«. Javnosti se zdijo te vsote prav neznatne v primeri z dejansko škodo.

Pri razpravi pred angleškim sodiščem sta tako major Squire kot kapetan Wilde priznala obtožbe, iz katerih zlasti pri majorju Squireu izhaja, da je prejemal podkupnine od raznih gradbenih podjetij in da so šle včasih te nagrade v milijone. V svojo obrambo je izjavil, da ni poneveril javnega denarja, ampak je prejemal samo darove in da je pač tak italijanski način sklepanja kupčij. Pozabil je seveda pristaviti, da so dajala podjetja nagrade le za protiusluge, ki so morale biti mnogo večjega obsega. Sodišče še ni razglasilo obsodbe ter pravi, da jo mora potrditi vrhovno vojaško poveljstvo. Tudi razprava proti civilnim obtožencem, ki se je začela 19. t. m. je bila preložena na 28. t. m. zaradi procedure. Zanimivo je pri vsem tem, da so vsi obtoženci že takoj sploščka izjavili, da so nedolžni. Poleg vseh drugih bodo sedaj dobro zaslužili še odvetniki.

In kdo je prav za prav kriv

Odkar je okupacijska oblast z zloglasnim odlokom št. 11 odrekla ljudskim oblastem vsako sodelovanje v javni upravi, je šla ta uprava stalno rakovo pot. Organi oblasti so se obdali s celo vrsto fašističnih sodelavcev in političnih beguncev iz inozemstva. Mnogi med njimi so prej sodelovali z Nemci, marsikateri je prišel s krvavimi rokami. Tem ljudem nikoli

Opoldansko sonce se je uprlo v hrbet, da smo vsi potni, ko počasi ležemo po klancu od Podlonjerja proti Lonjerju. Cesta, bolj poljski poti podobna, je razorana od nali-vov in kamenje leži vseppek. Gašper, zastaven lonjerski kmet, je

menda uganil mojo misel.

»Cesta ni bila vedno taka,« je pripomnil, »lani, ko je bila v Trstu tista velika stavka, smo Lonjerci cesto temeljito popravili, da je bila kar v redu. Se celo valjar nam je občina posodila, da smo jo lahko zgladili. Od takrat pa je ni nihče več popravil. Ze večkrat smo prosili občinsko upravo, da bi določila kakšnega človeka za cestarja, ki bi skrbel za manjša popra-

pritožili pri gospodarjih podjetja SICELP, ki gradi ceste, in zahtevali, da pošljejo komisijo, ki bo skupaj z zastopniki Enotnih sindikatov ugotovila škodo in se pomenila s posestniki. Pa nam niso nič odgovorili. Le dva delavca so poslali, da

sta pobirala manjše kamene ter ga skladala v kupe. Tu naokrog je bilo, kakor da bi padala toča«.

Kdo bo poravnal škodo

V bližini sta bila zložena dva kupa kamena. Eden je imel najmanj 30 kub. m, dočim je bil drugi nekaj manjši. Nekoliko dalje so bili še drugi kupi. Težje kamenje je še ležalo pod drevjem in med trtami.

vila, toda tam ne slišijo ra to uho. In vendar smo včasih, pa še pred zadnjo vojsko imeli takega cestarja«.

Vas je dremala v opoldanski vročini, od belih zidov je zahtelo, okna so bila zastrta. Pred podružnico Rdečega križa se je gnetla kopica otrok. Pri vodnjaku ob cesti sta dva mladina in eno dekle točili vodo v velike lonce. Na levi strani v strmi rebri nad vasjo, je bil slišati ropot drobilca kamena. Po lesenem žlebu so delavci spuščali na novo cesto kamenje za podlago.

Mine uničujejo nasade

»Kako je z gradnjo nove ceste proti Padričam? Ali dobro napreduje?«

Gašper se je ustavil in s skoro sovražnim pogledom ozrl proti novi cesti. »Eh, ne vem, kdaj bo tega konec. Vse polje nam bodo uničili. Čakajte, pokazal vam bom«.

Pridružil se nama je še drug Lonjerec in tovariša in mene sta popeljala onkraj vasi, med sadno drevje in vinograde.

»Tu, pogledjte te česnje! Popolnoma okleščene so in prihodnje leto tudi ne bo sadu, ker so veje vse polomljene. To je vse zaradi tega, ker uporabljajo pri miniranju premočne mine. Kaj pa, cenejše je tako in delo je lažje. To jih pa ne briga, koliko škode prizadenejo s tem nam kmetom. Glejte tu v vinogradu: Samo meni so uničili 30 trt, ki so imele komaj po osem let.«

Med vrstami trt so ležale velike skale, vsaka po 100 kg in več.

»Ali so tudi te vrgle sem mine?«

»Tudi. Pred nekaj tedni smo se

»Gospodje mislijo«, je dejal zopet Gašper, »da so s pobiranjem kamena že vse opravili. Kdo pa nam bo vrnil naše polomljeno sadno drevje in trte? Koliko smo se morali truditi mi in naši predniki, preden smo spremenili to pusto grapo v rodovitno polje!«

Vprašal sem oba posestnika, če so že prej kdaj govorili s podjetniki.

»Seveda smo,« sta hitela zatrjevati oba hkrati. »Se februarja smo jih opozorili na škodo, ki jo bodo z minami delali na polju. Tedaj smo ceno posebne mreže, ki bi ustavljale kamenje. Povedali smo jim tudi, da bi take mreže lahko dobili v novem tržaškem pristanišču, kjer so jih imeli med vojno za obrambo proti podmornicam. Bomo pogledali, so dejali takrat gospodje in to je bilo vse«.

Enotni sindikati na delu

Počasi smo se vračali po stezi proti vasi. Na desni so morale česnje svoje okleščene in prazne veje, na levi so se šibile druge pod težo dobre letine. Med vrstami trt so bole velike rjave lise; suho listje s polomljenih stebel.

»Vidite,« je pokazal drugi kmet bližnjo hišo, »ta je bila prva hiša v Lonjerju. Pravijo, da so jo zgradili Slovenci pred davnimi stoletji. Odtlej smo vedno v mru živeli. Sedaj pa so nam prišli pustošiti naša polja s to nepotrebnostjo. Ko bi jo vsaj iz Padrič obrnili proti Sežani, bi vsaj nekaj pomenila. Tako pa...«

»Vsak dan smo v nevarnosti,« je še pristavil Gašper. »Ko sem zadnjič delal na njivi, ki je več kot 100 m od ceste, bi me kmalu zadela v glavo težak kamen, ki ga je vrgla mina«.

»Kaj pa sindikati?« sem vprašal. »Sindikati se je pritožil v našem imenu in se briga, kolikor se pač more, saj je ta še edini, ki brani naše koristi. Škodo pa nam bodo na vsak način morali povrniti«.

Ivo Marincič,

Koprski paradižniki

Zaradi odpornosti koprskih srednjih slojev se v Kopru ni razvila nobena večja industrija. Koprski gospoda se je bala, da bi tovarniški dimniki kvarili lice starinskega slogu mesta in da bi delavci s svojo proletarsko zavednostjo ogražali njihov položaj srednjeveške fevdalne gospode, ki je do kosti izkoriščala svojega bližnjega.

V Kopru je le nekaj manjših podjetij; za izdelavo metel in ščetk, za konzerviranje rib in manjša ladjedelnica za čolne. Poleg tega pa ima še koprski Naproza tovarne za izdelavo paradižnikove mezge, ki deluje prav za prav že od l. 1904. Menjala je že več gospodarjev, sedaj je po združitvi Kmetijskega konzorcija (Consorzio Agrario) z Okrajno zadrugo prešla v roke kmečkega ljudstva.

Na Mudi jih zbirajo

Sezona paradižnikov je na višku. Po cesti v Kopru je zjutraj nepretrgana vrsta vozov, polnih zlatega sadeža. Iz Izole vozijo s kamioni od vzhodne strani pa z vozovi, s konji ali z osličji, nekateri celo z voli. Največ vozov je iz Brtokov, Ankarana, Kampela, Semele in Salare.

Na Mudi, v združenem poslopiju gre marljivim delavcem delo naglo od rok, tako da kmetom ni treba predolgo čakati. Eni tehtajo, drugi prebirajo, ženske čistijo za predelavo odbrano blago in ga stavijo na sonce, da še čim bolj dozori. Na drugem dvorišču pa že

Dva velika kotla lahko sprejmeta po 110 stotov tekočine. V sosednjem prostoru je ogromna peč na premog, ki greje vodo, tako da se meza v sopari kuha in izdeluje, vse druge naprave so na električni pogon. Ko je meza pripravljena, otvorijo delavci kotle in natočijo mezo v sode.

V obeh kotlih prekuhajo v zadrugi po 110 stotov mezge na dan

Zdaj jih ne mečejo več v morje

V zadrugo prihajajo ogromne množine paradižnikov. V tovarni delajo stroji in ljudje noč in dan. Ko sem si ogledoval naprave, so mi pravili, da so tistega dne do 10. zjutraj sprejeli od kmetov 200 stotov paradižnikov le za predelavo. Paradižnikov je v Koprščini mnogo, v rodovitnih letih so jih morali kmetje večkrat metati v morje, ker jih ni bilo komu prodati in je bila konkurenca iz Italije prevelika, domači špekulanti brezvestni. Sedaj je vendar drugače. Zadruga sprejema vsako množino blaga. Cene so primerne zato kmetje prav radi oddajo svoj pridelek v zadrugo. Če bi šel ves koprski pridelek paradižnikov po privatnih poteh na tržaški trg, bi cene nedvomno padle. Bile bi vsaj nestalne, poleg tega pa ne bi bil človek nikoli gotov, da bo oddal tudi večjo množino blaga, ki mora naglo od rok. Mnogo kmetov oddaja letos svoj pridelek še z večjim veseljem. Raznih »paronov« in »sinjorov«, ki so prebirali in odbirali zase najboljše sadeže, ni več. Kmet je sam gospodar svojih pridelkov, odkar mu je agrarna reforma dala zemljo.

Albin Bubnič

Ne samo žganje

Slive so dobro obrodile, jablane tudi. Taka letina, da je še ni bilo. Ze vozimo sadje v zadrugo, ki dobro plača in prevzema vsako množino vsakega sadja. Tudi nezrelo sadje, ki odpade smo dobro prodali. Kmalu bomo začeli pobirati tudi slive. To bo dela ž njimi, toliko jih je. Veje ne morejo več vzdržati, marsikatera se lomi pod težo, take so kot grozdi. Če ne bi pritiskala suša, bi bile slive debelejšje. Tako so bolj drobne toda tem slajše. Tudi slive bomo prodali v zadrugo za izvoz in za industrijo.

Marsikomu je žal, težko mu je pri srcu, da nima dovolj čebrov in sodov, da bi vse spravil vanje, kuhal in pil. Preveč mu ugaja snovec.

Zelo je ta zadeva zapeljiva. Človek dela prej račune, kako ga bo nakuhal, si ga nekoliko privoščil, ga nekoliko spravil za svojo rabo pozimi in za košnjo, drugo pa preda za dobre denarce.

Naerti so lepi, toda ko začne teči iz kotla, tisti vonj in slast in okus kaj kmalu znešajo človeku pamet in se uračuna. Tedaj vse pije: gospodar pije, ga razliva in ponuja vsem. Zena ga pije in še otroci. Če vstopiš v hišo, ti ga ponujajo kar v loncih kakor vodo in moraš piti. Pijejo znanci in neznanci, domačini in tuji. Vas je taka, kakor da bi pust še pred zimo trajal dva meseca. V mirne hiše se navelita nemir in prepir. Žganje rodi besede, kreg kletev in zločin. V mokrem in mrzlem občutnem jarku obleži pijanec, ki se ga je navlekel in ne more domov. Tam se bo nabral mraza, revmatizma in morda letike, morda ga bo ubil celo mraz. Knjige bi človek pisal o vsem tem in nobena beseda bi ne bila pretirana. Ljudem pa bi vstajali lasje od groze.

Res je, ko si truden in znojen, se ti šilec slivovca prileže, ali pa tudi pozimi, ko ti mraz stresa kosti. In tudi če te v trebuhu ščipa ali če ti je treba rano očistiti, slivovec ne bo odveč. Se v čaju je dober. Toda to so le kozarčki in od časa do časa. Kdor je samega sebe gospodar, si ga mirne duše lahko skuha nekaj litrov za svojo rabo, drugače pa je stokrat bolje, da sadje proda in zbere nekaj denarja.

Ko bodo sedaj slive zrele, naj si naše gospodinjice pripravijo marmelo.

lade za otroke in zase, moški naj si jih nekaj posušijo za domačo rabo. Slivovca pa čim manj, da bo več veselja, več zadovoljstva in več sreče po družinah! Ko pa boste dobili denar za sadje, se spomnite tudi sadnega drevja. Nabavite si škropilnic, železnih krtač, škarje in nože, žagice in še drugo orodje. Nekaj jabolk pa shranite za vaše otroke, da jim jih ne bo manjkalo pozimi.

STAVKA V TRŽIČU

Pred nekaj časa je tržiška uprava Jadranskih združenih ladjedelnic (CRDA) odredila delno izporo delavcev iz letalskega oddelka podjetja. Po tem ukrepu so bile posamezne skupine delavcev ob določenih dneh izločene od dela. Na ponovno zahtevo delavstva uprava ni pristala, da bi se ž njimi pogodila. Zaradi tega je v ponedeljek 18. t. m. popoldne vse delavstvo letalskega oddelka nastopilo protestno stavko. Z njim so se solidarizirali tudi delavci vseh ostalih oddelkov tržiških tovarn Združenih ladjedelnice ter stavkali eno uro. Hkrati pa so hoteli s tem dati poudarka, tudi še vrsti svojih drugih zahtev, ki so jih postavili zaradi nevdružljivih razmer v ladjedelnici. Uprava ladjedelnice je namreč pred kratkim dovolila postavitev plošče v spomin na nekoga delavca, na kateri pa je bil napis, ki je žalil ostalo delavstvo. Nekateri nameščenci in tudi drugi elementi, ki nimajo v ladjedelnici nikakega opravka, so se začeli nedopustno vmešavati v poslovanje tovarniškega odbora. Ko se je zadnjič mudil v Tržiču poslanec Pradolongo, ga je pešiča ljudi napadla. Delavstvo se je zaradi tega silno vznemirilo in zahtevalo strogo kazen za vse krivce. Končno uprava ladjedelnice tudi o vira priprave za volitve novega tovarniškega odbora in delegatov pri mestnih sindikalnih organizacijah.

V zvezi z vsem tem se je posredna delegacija delavstva ponovno zglasila v upravi ladjedelnice, a ni mogla ničesar opraviti. Sele ko je delavstvo nastopilo stavko, je uprava zavzela drugačno stališče in naslednjega dne so se pričeli razgovori med njo in predstavniki sindikalnih organizacij, ki so do večera toliko napredovali, da se je delavstvo odločilo za prekinitev stavke. Nekaj dni pozneje je bil dosežen sporazum tako glede docela izprti delavcev kakor glede omejitev dela. Delavce letalskega oddelka bodo smeli v bodoče izločiti z dela kvečjemu po 12 ur na mesec.

Drobne novice

60 MLADINCEV mladinske delovne brigade F. Petrucci se je pred dnevi vrnilo s proge Samca-Sarajeva v Tržaško Istro. V Kopru so jim priredili svečan sprejem. Ljudstvo je bilo navdušeno zaradi uspehov, ki jih je dosegla njihova dvakrat udarna brigada.

O PRILOKI ZADNJE STAVKE v rafineriji olja je tržiško delavstvo zbralo skoraj pol milijona lit. Denar so razdelili med stavkajoče delavce in delavke.

Melioracijska dela na vipavskem Lijaku

Regulacija goriškega Lijaka spada med največja melioracijska dela v Sloveniji. Hudournik je povzročal ogromno škodo na skoraj 1000 ha velikem področju. Pri melioracijskih delih sodelujejo tri mladinske brigade poleg prostovoljcev iz bližnje in daljnje okolice. Med brigadami se najbolj odlikuje goriška Stjenkova brigada, ki presega normo za 20%. V 266 delovnih dneh je opravila delo, za katerega so spočetka računali 400 dni. Brigada je bila proglašena za udarniško in si priborila prehodno zastavo. Predzadnji nedeljo so Bukovčani presegli normo za 100%, odlikovali pa so se tudi ljudje iz Sempasa in Gradišča pri Renčah.

Skupni delovni uspehi mladinskih delovnih brigad in prostovoljcev so znašali ob nedeljah od 4. jun. do 27. jul. nad 24 tisoč kv. m očiščenega terena od strugi, 13 tisoč kub. metrov izkopa, nad 11 tisoč kv. m izrezane ruše, skoraj 7 tisoč kv. m splaniranega zemljišča, skoraj 1600 metrov izdelane struge v dvojnem profilu in nad 900 kub. m kamenja, pripravljenega za tlakovanje.

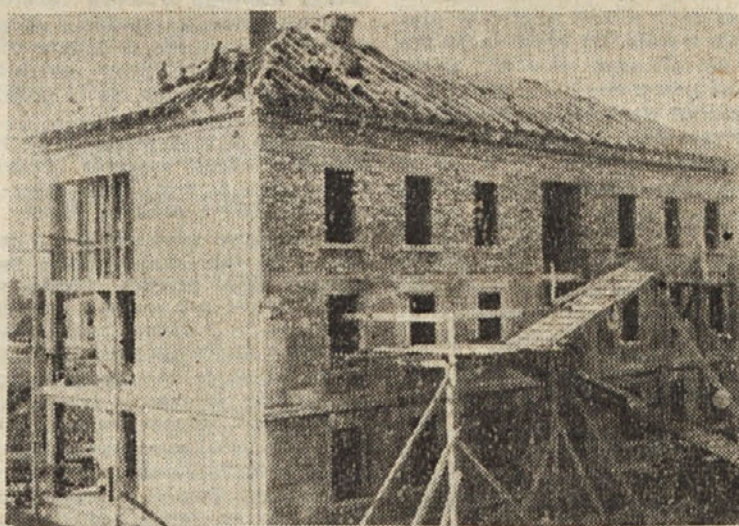
V zadnjih dneh so prispele na Sempasko polje nove mladinske čete: Rogova brigada z 232 mladinci in mladinkami iz Trbovelj, Novega mesta, Črnomlja, Kočevja in Krškega, Kajuhova četa iz Celja, Lackova četa učiteljskihnikov, ki se je tudi izkazala za najboljšo.

Medtem je bilo ob hudourniku

opravljenih že nad 70% vseh zemeljskih del prav do demarkacijske črte. Kaže, da bo izkop do demarkacijske črte končan že te dni. V gornjem toku Lijaka bo treba zgraditi še pet pragov in poleg tega pa še štiri dolinske pregrade.

NA SADJARSKI IN VINARSKI SOLI v Skočjanu pri Kopru se bo pričelo, kakor smo podrobneje poročali v prejšnji številki, v septembru novo šolsko leto. Sola ima svoj internat, v katerega bodo letos sprejeli tudi mladinke, ki bodo pod posebnim nadzorstvom. Vsa oskrba bo veljala po 2.500 lir mesečno; revnejšim dijakom pa bo priznan 50 odst. in 75 odst. popust. Podrobnosti razpis je v Delavsko-kmečki enotnosti z dne 13. avgusta t. l.

OBNOVA V PRESTRANKU

Obnovljena stanovanjska hiša za železničarje Prestranku

Mnogi vozniki pa niso živeli le od vožnje. Večinoma imajo doma večja ali manjša posestva. Z vožnjo so dosegli postranskega zaslužke, nekaj denarja, ki so si z njim pomagali v kritičnih časih. To so eni. Drugi (ki najbolj godrnjajo) so zaslužili z drugimi posli več kakor s samo vožnjo. Eni so tihotapili, vozili med drvami žganje ali kavo ali kaj drugega. Drugi so spet dobili zaslužili, ko so meščane opeharili pri teži ali na druge načine. Drva so nakupili suha, v Trstu so jih prodali mokra ali pomešana s svežim. Oglje so kupili suho, v Trstu je bilo mokro, pomešano z zemljo. Iz Trsta so vozili drugo blago in spet sleparili ljudi, če je bilo mogoče, prav tisteza nesrečnejša, ki jim je kakšen dan poprej prodal drva, oglje ali kaj drugega. Marsikateri »furman« iz Obrovega, Loč, Golca, Poljana, Gradišča, Slivja itd. je bil obenem »šeftar«. Dr-

va in oglje so nakupovali v Čičariji, krompir in sadje v Brkinih. Dobro si moral paziti da te niso opeharili pri teži ali pri računu. Pravih »furmanov«, ki bi bili pošteno živeli zgolj z vožnjo, je prav malo. V vsakem primeru pa je treba najti rešitev za ta problem. Vsi se morajo sprijazniti s tem, da nazaj ni mogoče.

Voznik naj bi vozil les iz gozdov na cesto ali na bližnjo žago, ga prevažal po krajših progah, od žag do postaj, vozil, koder kamioni ne morejo. To velja za voznike z lesom, ostale bi bilo treba uporabiti pri obnovi, za vožnjo gradbenega materiala po vaseh, kamor so speljane slabše ceste, za prevažanje kamenja po krajših progah. Pri tem bi bilo, da bi vozniki pristopili k raznim obnovitvenim zadruham.

Za špekulante pa ni druge rešitve, kakor da svoj položaj dobro

premislijo in si preskrbijo drugo zaposlitev, pošteno delo v obnavi ali v industriji. Saj povsod primanjkuje delovnih moči. Če je pa kdo še mlad in pošten ter bi rad vozil, se bo naučil šofiranja in mu bo bodočnost zagotovljena ker obrih in večjih šoferjev nikoli ne bo preveč.

Res, da so težave. Človek se ne more preleviti kar čez noč. Toda nazadnje bo moral vsak razumeti čas, se vključiti v dandanašnje obče ljudsko in prav zato pošteno in koristno udejstvovanje. Predvsem so sindikati poklicani, da v svojem okviru preučijo ta problem in rešijo posamezne primere v korist poedinec in še posebej vse ljudske skupnosti. Tako bo manj nemiselnega godrnjarja in nerealnega zumevanja, pa več kristnega dela in tudi več temu odgovarjajočega zaslužka.

Albin Bubnič

VOZNIKI

Problem voznikov se je pojavljal že pred vojno in se je sedaj še poostil. Najti je treba ugodno rešitev tudi za »furman«. Da bi začeli sedaj voziti z vozovi namesto z vlaki in avtomobili da bi elektriko nadomestili z baklami, tem pač nihče več ne sanja. Razvoj pomeni napredek ne nazadovanje. Da bi vozniki vozili po 15 in 20 stotov drv ali oglja v mesto in zato izgubljali cele dneve, se res ne izplača. Vožnja s kamioni ali z vlakom je cenejša in hitrejša. Vožnja z vozovi z volovsko ali konjsko vprego se izplača in je primerna le za krajše vožnje, po 5 ali 6 km in po cestah, ki ne držijo težkega tovarnega prometa, s konjsko, volovsko in še celo

kravjo vprego na daljšo razdaljo blago (posebno sadje) preveč trpi in ga tudi ni mogoče prevažati v večjih množinah.

V načrtnem in sploh v umnem gospodarstvu so take vožnje naravnost resna ovira, ki jo je treba odpraviti. Pri tem seveda trpi voznik, ki mu zmanjka dela in zaslužka.

Na srečo se s takim prevozništvom ni bavilo mnogo ljudi in je bilo poleg tega omejeno na posamezne kraje in še tam na posamezne kmetje. Pri nas so taki kraji na Pivki in ob cesti iz Trsta proti Reki; nekaj jih je na Tolminskem in po gozdnatih predelih, nekaj tudi po krajih, ki imajo slabe ceste (Brkini).

Procesija vozov z rajskim sadom na koprski Mudi

čakajo tovarni avtomobili, da bodo odpeljali še ne preveč zreli sadeži v Trst, Ljubljano, na Reko.

110 stotov mezge hkratu

V tovarni odbrane paradižnike zmeljejo, jih skozi dve siti vse prečistijo, tako da na njih ni več olupkov ne semen in tistih zelenih žilic v njih. Rdeča tekočina teče v bazen odtod pa po ceveh v kotle, tako zvane »bule«, kjer se celih 6 ur kuha in meša. Domačin, strokovnjak v svojem delu, pripravlja in vmešava v mezo posebno začimbo iz zelene, petršilja, korenja in paprike. Skrbno pripravlja vse to, recepta pa ne izda nikomur. To je njegova tajnost. V tovarni dela že 20 let.

Naša gruda

KMETIJSKA PRILOGA ŠT. 5

Pripravimo se za trgatve

Trgatev se bliža, zato je potrebno, da se naš vinogradnik pripravi na njo. Na žalost posvečajo pri nas na Primorskem temu delu premalo skrbi. Zato tudi naš vinogradnik zaradi svoje malomarnosti dostikrat pokvari pridelek, ki je zahteval od njega toliko truda in tudi toliko denarja. Na Primorskem, posebno v Istri, je kletarstvo za našega kmetovalca ena najvažnejših panog gospodarstva. Zato moramo v bodoče posvetiti več pozornosti. Vse doslej je bilo zelo zanemarjeno.

Pravih kleti pri nas, skoraj bi rekli ni. Kmetije uporabljajo za klet navadne shrambe, ki spravljajo vanje vse mogoče stvari: razno orodje, krompir, korenje, kislo zelje itd. Take shrambe seveda niso nikakor primerne za predelovanje grozdja v vino. Vinski kleti razen vina ne sme biti nič drugega. Klet mora biti tolikor mogoče pod zemljo, tako da je toplota pozimi in poleti v njej približno vedno enaka. Kako je to mogoče doseči pri nas, v takih kletih oziroma shrambah? Prav zaradi tega so v naših krajih tako važne zadržane kleti, ki bodo ustrezale vsem zahtevam umnega kletarstva. Ker je trgatve že pred vrati, se sedaj ne bomo spuščali v razpravo, ampak si bomo na najboljši način pripravili to, kar imamo na razpolago, da si prideleka ne pokvarimo.

Kakor smo že omenili, v kleti razen vina ne sme biti nič drugega. Klet moramo prebeliti z apnenim beležem, ki mu dodamo 2 do 3 % modre galice. S tem beležem uničimo vse škodljive glivice in plesni, ki so se pojavile in razvile v kleti v teku leta in ki bi lahko prišle v dolžo z vinom ter povzročile v njem razne bolezni. Prebeliti je treba tudi vse vinske postavke, na katerih stojijo vinska posoda. Pregledati je treba in poskrbeti, da se okna in vrata dobro zapirajo.

Vinska posoda

Za prazno posodo se naš vinogradnik premalo briga. In ravno zaradi te malomarnosti imajo vina toliko bolezni in napak. Če hočemo ohraniti vinsko posodo zdravo, jo moramo, čim smo vino iztočili, s čisto vodo dobro oprati in izpirati jo moramo toliko časa, dokler ne pride iz nje popolnoma čista voda. Nato obrnemo posodo na veho, izderemo spodnji čep in pustimo, da se posoda osuši. Ko je suha, jo zažveplamo. Žveplanje je treba ponoviti vsaka 2 do 3 mesece, če ostane sod prazen. V suhih kletih moramo sode žveplati česde kakor v vlažnih. Naši vinogradniki pa puščajo prazne sode po navadi ležati v kleti do naslednje uporabe, ne da bi jih oprali in zažveplali. Ko jih spet rabijo, jih nekoliko oplahnejo in natočijo vanje mošt ali vino. Taki sodi so več ali manj pokvarjeni. Če jih uporabimo za vino, se tudi vino pokvari. Zato je treba vsi vinski posodovniki pred trgatvijo pregledati ter jo temeljito očistiti in oprati. Če je posoda pokvarjena, jo je treba popraviti, če je to sploh še mogoče. V dolocenih primerih je posodo nemogoče popraviti. Če so sodi dalj časa prazni in so prepuščeni samim sebi, se gotovo pokvari. Sodi postanejo cikasti, plesnivi ali se kako drugače pokvari.

Cikasti sodi

To so navadno taki, ki so bili slabo ali pa sploh nič oprani. Disijo zelo močno po octu. Če v tak sod natočimo vino, se vino prej ali slej okisa. Namesto da bi imeli dobro vino, bomo imeli dober ocet. Cikaste sode moramo dobro pripraviti in

očistiti, to se napravi takole: Za sod 4 do 5 hl vzamemo 20 litrov čiste vode, ki jo zavremo in ji dodamo 2 do 2,5 kg navadne sode, ki se v vodi raztopi. Ko se je soda dobro raztopila, zlijemo tekočino v sod, ga dobro zamašimo ter ga približno pol ure s to tekočino močno izpiramo! Nato izlijemo tekočino iz sode in zavremo drugih 20 litrov vode, vodo zlijemo v brento in ji dodamo 100 do 150 gr žveplene kisline (acido solforico gregio), ki je v mirodilnici (drogeriji) ni težko dobiti. Ko dodajamo vodi žvepleno kislino, moramo biti zelo previdni, da se ne opečemo, zato jo vlijamo v vodo zelo počasi. Tako pripravljeno tekočino vlijemo v sod in sod spet dobro izpiramo. Tudi to tekočino spet izlijemo. S tem dela še nismo končali. Sod moramo izpirati še nadalje s čisto vročo vodo in potem z mrzlo, dokler ni popolnoma čist. V tako pripravljen sod lahko natočimo vino brez skrbi.

Plesnivi sodi

V vlažnih kletih prazni in nezajveplani sodi gotovo poplesnijo. Take sode je mogoče očistiti, le dokler je plesen zelene barve in na površju doge. Ko postane rumena in dobi črne robove, soda nikoli več ne bomo popravili. Če plesnivih sodov prej ne popravimo, dobijemo duh po plesni. Plesniv sod popravimo takole: Če sod nima vrata, moramo izbiti sprednje dno. Sod drgnemo s sarkovo krtačo in čisto mrzlo vodo tako dolgo, dokler ni popolnoma čist. Enako tudi dno, ki smo ga izbili iz sode. Ko smo sod temeljito očistili, mu spet vdelamo sprednje dno. Kakor pri cikastih sodih, vzamemo tudi tu 20 litrov zavrete vode (na sod 4 do 5 hl) in jo vlijemo v sod. Nato vlijemo skozi veho še 1,5 do 2 kg žveplene kisline. Paziti moramo, da se pri vlišanju žveplene kisline ne opečemo. Sod dobro zamašimo in ga s tekočino v njem približno pol ure dobro izpiramo. Tekočino potem izlijemo. Pri tem je treba paziti, da tekočino ne izlijemo v bližnji kakšnega drevesa ali rastline, ker vse požeje in pomori. Nato zavremo še 20 litrov vode, ki ji dodamo 0,5 % sode, de se v njej raztopi. Raztopino vlijemo v sod in ga spet dobro izpiramo. Ko smo tekočino odliili, izpiramo sod še z vročo in nato z mrzlo vodo, dokler ni popolnoma čist. V tako očiščeni sod bomo natočili vino ali mošt brez vse skrbi.

Blizu morja plesniv sod lahko izpiramo z mrzlo morskovo vodo, nato ga osušimo in namažemo znotraj z

oljnim oljem. Sod bo na ta način popravljen. Vanj lahko natočimo vino. Če nimamo morske vode, lahko vodo osolimo z kuhinjsko soljo in ravnamo na isti način.

Pa tudi z morskovo vodo ali pa z ognjem

Plesnive sode lahko popravimo tudi takole: Sodu izbijemo sprednje dno, ga položimo na dva tramiča z odprtim dnom proti sebi. V sod naložimo nekaj popolnoma suhe slame ali docela suhega dračja ter zažetimo ogenj. Kadar začne dračje dobro goreti, valjamo sod počasi sem in tja, da obže plamen vse stranice sode enakomerno. Da se ugor ne ožge in ne pokvari, ga neprestano močimo s staro cuajo, ki smo jo cvili okrog konca droga in ki jo ponovno namočimo v vodo. Ogenj mora v sodu goreti toliko časa, da se

doge v sodu vnamejo in s plamenom zagore. Ko so začele doge goreti, poveznemo sod na odprto dno, na ravna tla. Ogenj se v sodu takoj zamori. Pri tem delu moramo paziti, da ogenj v pravem času zamorimo, drugače nam sod popolnoma uniči. Seveda se ta način popravilja plesnivih sodov lahko uporabi samo enkrat pri vsakem sodu, ker z njim sod zelo oslabimo.

Naši vinogradniki pa sode po svoje popravljajo ali bolje rečeno kvarijo. Naberejo nekaj trsnega, preskvinega ali smokvinega listja, po nekaterih krajih tudi janeževga listja ga skuhamo in stavijo v sod. S tem zmesjo operejo sod in po njihovem mnenju je sod potem pripravljen za vino. Tako »popravljanje« sodov je popolnoma zgrešeno. Z navedeno zmesjo se bolezni v sodu ne uničijo, prežene se samo tisti zoprni vonj po plesni in z drugim močnejšim vonjem, ki pa prav tako slab vpliva na vino. Zato je treba tak način »popravljanja« sodov vsekakor opustiti.

Jože Gortan

KMETIJSKI OPRAVKI V MESECU SEPTEMBRU

POLJEDELSTVO. Letos smo v zelo kritičnem položaju glede krme za živino in zato je pravilno, da posvetimo temu vprašanju čim večjo skrb. Zasejati moramo v ta namen čim večjo površino zemljišč z krmilnimi rastlinami. Problem krme za našo govejo živino bo rešen le na ta način, da posejemo čim več detelje, lucerne in drugih krmilnih rastlin ter da krmo insiliramo. V septembru režemo koruzo za zeleno krmo. Pri nas insilazna zelena krma še ni udomačena, zato sušimo koruznico Turšična stebila porežemo ob suhem vremenu ter dobro osušimo in spravljamo v kozolce ali senike. Krmilno peso ne spravljamo v vlažne kleti, temveč na njivi osušeno, v zračne shrambe. Nikdar ne bo dovolj poudarjeno, da moramo strnišča preorati, čim spravimo prideleke z njive. Čas je da preorjemo njive, namenjene za jesenske posevke. Nabavimo si pravočasno dobre vrste pšenice! Uničujemo škodljivce v žitnih shrambah!

Krompir izkopljemo ko dobro dozori, t. j. ko se mu vršiček posuši. Dozoreli krompir ni vođen, če ga prerežemo, obenem se ga koža dobro drži, o čemer se prepričamo, če ga drgnemo s prsti. (O shranjevanju krompirja glej članek v zadnji številki Enotnosti).

TRAVNIŠTVO. Naši travniki so popolnoma izčrpani. Temuseničuditi, saj se večina naših kmetov sploh ne zmeni za njih gnojenje in branje. Namesto dobrih trav in detelj raste po travnikih mah in raznovrsten plevel. Takih travnikov ne smemo puščati še dalje v nemar, temveč jih moramo gnojiti in rahliti s travniško brano. (Glej članek v Enotnosti o peskanju zemljišč).

VINOGRADNIŠTVO. Najboljše trte, od katerih bomo pravočasno vzeli cepiče, in nerodovitne trte, katere bomo precepili je treba sedaj zaznamovati. Odložimo trgatve, dokler ni grozdje popolnoma dozorelo! Pred trgatvijo moramo ugotoviti z merilecem sladkobe, koliko sladkorja ima mošt. Ako množimo odstotke sladkorja z 0,6 dobimo odstotke alkohola (graduacija vina), ki bo imelo vino, ko bo sladkor prevrel.

SADJARSTVO. Prekopavajmo s travo in plevelom zarasle vinograde in sejmo inkarnatko, graščico ali turško deteljo za zeleno podoranje (gnojenje)! Dokler so drevesa sočna jih cepimo v »speče oko«! (Glej članek v zadnji številki Enotnosti!)

Letos so jabolka in hruške izredno dobro obrodile, zato moramo podpreti z sadjem preobložene veje. Če ima drevo dobro vejo vodnico, privežemo viseče veje k njej. Odbiraj

mo zrelo in odpadlo sadje! V Vremški dolini je segnil po tleh marsikateri tisočak. Čim smo sadje odbrali, začnimo čistiti drevesne krone.

Na ta način bomo dali drevesu pravilnejšo obliko in poskrbeli, da prodre svež zrak in sončna svetloba v notranjost krone. Gnojimo sadne dreve v gnojnico, da na ta način ojačimo očesa (popke), ki bodo obrodili naslednje leto. Borimo se proti škodljivcem sadnega dreva! (Navodila v posebnih člankih Enotnosti). Sušimo za domačo uporabo in izvoz fige, slive (česplje in drugo sadje!)

VRTNARSTVO. Sejmo solato, peteršilj, špinačo in čebulo za naslednje leto! Plodnost in rast paradiznikov, melancan, paprike in kumaric podaljšamo, če zalivamo nasade z vodo, v kateri smo raztopili na vsakih 100 litrov po 1 gr čilkega ali norveškega solitra, ali z razredčeno gnojnico. Zeleno zeleno povežemo v šope in obsujemo z zemljo, da postane bela. Režemo stebila belušev (špargljev), čim plodovi pordečijo in dozore. Cepimo vrtnice v »speče oko«! Sadimo čebulice hiacint, narcis itd. V lonce presajamo češarke (strobili-conifere)! Presajamo jih omešane z zemljo med korenine! Žveplamo po plesni okužene rastline! Uši na zelenjavi in okrasnih rastlinah uničujemo z raztopino tobačnega izvlečka ali 1% rastopino Nicotina!

ČEBELARSTVO. Čim opazimo, da zaradi suše ni več mogoča paša in da v panju ni dovolj hrane, moramo čebelar dodati nekaj satov medu. V vročih dneh ni umestno pitati čebel s sladkorjem, ker se ta lahko pokvari. Pokvarjena hrana nam lahko uniči čebelne družine. Po sladkorju sezimo le v skrajni sili! Na krivi poti so oni čebelarji, ki mislijo prihraniti nekaj denarja, če pitajo čebele le s sladkorjem.

KLETARSTVO. V kleti mora biti vse pripravljeno za zlahkno kapljico. Iz nje moramo odstraniti vso staro šaro, krompir, peso, repo itd. Vinska posoda mora biti snažna in zdrava. Od čepov se ne sme cediti vino, ki se na zraku pretvaja v ocet. Na več mestih je še vedno opaziti, da naši kmetje obdajajo čep s starimi cunjami. Cunja postane pravo leglo ocetnih glivic, ki pri zalivanju pridejo v sod in pokvari vino. Torej proč s cunjami okoli vseh in čepov, če hočemo, da nam vino ne cikne. Kakor na zunanost tako moramo tudi paziti na notranjost sodov. V nesnažnem, znotraj plesnivem sodu dobimo duh po plesnobi. Sploh moramo vsak sod dobro preduhati, preden vlijemo vino vanj.

Dr. Fran Jurišević

Brez kamna ni kruha

V naslednjem objavljamo zaključek razprave o peskanju naših zemljišč, ki smo jo povzeli po slovenskem kmetijskem strokovnjaku inž. V. Beltramu.

Glavni elementi za gnojenje zemlje in prehrano rastlin so kalcijski in naravni fosfor in kalcijski fosfor v domaćih fosfatih, kalcijski kalij, fosfor in lesnen pepelu, dušik in ostala hranila v dobrem hlevskem gnoju. Apnenje ali peskanje je važno in neobhodno potrebno, vendar pa samo po sebi še ni zadostno. Poleg peskanja ohrani gnojenje s hlevskim gnojem še nadalje svoj pomen za rodovitnost zemlje. Ljudje bodo morali slej ko prej paziti na hlevski gnoj in gnojnico, skrbeti za gnojnične jame in gnojšča.

Poleg vsega pa imamo še drugo gnojilo, ki ga vse premalo cenimo,

in to je pepel. Bukov pepel vsebuje 50% apnenih, 12 odst. kalijevih in 10 odst. fosfornih spojin. Tudi premogov pepel vsebuje apno in žveplo ter je koristen zlasti za zboljšanje mokrih livad. V Sovjetski zvezi je nabiranje pepela dobro organizirano. Izkoristiti je treba tudi odpadke apnenec.

Pri peskanju seveda ne bomo dosegli uspehov, če bomo zemljo osleparili. Z nekaj zrni peska tla ne bodo zboljšana. Za naše kraje ima peskanje velik pomen, ker je učinkovito sredstvo proti suši. Za kraje v visokih legah pa je važno, ker ogreva mrzla tla, s tem pomaga vegetaciji spomladi in pospešuje dozorevanje plodov še pred jesensko slano. Z apnenjem tal bodo rastline boljše izkoristile tudi hranljive snovi hlevskega gnoja. Apno je torej velikega pomena za

vse kmečko gospodarstvo. Zato si je treba kar takoj približe ogledati domačo zemljo, kakšna je, kaj potrebuje; ozreti pa se je treba tudi po apnenec, kje ga bo mogoče najlaže dobiti; pripraviti si je treba načrt in se kar najpodrobneje seznaniti s tem uspešnim in ceninim načinom pomožnega jačanja zemlje. Prihranili si bomo s tem mnogo truda in skrbi in jeseni bo plod zemlje in dela toliko večji.

Se izplača, se ne izplača? Če kmet na to ne bi gledal, ne bi vzel v roke ne blaga ne motike. Oče, ki je vsadil majhno drevo, se ni vprašal, ali bo on trgati sad ali ne; če ga ne bo on, ga bo njegov sin. Kmet le dobro ve, da ga zemlja ne izda, če ji da, kar potrebuje. Zato jo obdeluje s tako ljubeznijo. Saj od nje tudi živi.

Na pomlad sta hodila po naših krajih dva agronoma, ki sta govorila o tem z ljudmi in jih prepričevala o koristi peskanja. Povsod sta naletela na splošno razumeva-

nje in povsod sta izzvala pravo navdušenje. V vsaki vasi, ki sta se v njej pojavila, so ljudje obetali, da bodo za prvič vsaj poskusili. Treba je, da se poprimejo peskanja po vseh naših vaseh, da se prav sleherni naš kmetovalec resno pozanima za to stvar. Uspehi se bodo kmalu pokazali. Tudi v našem kmetijstvu se bo odprlo novo poglavje. Umni gospodar ne premišlja preveč, ne ugiba in filozofira. Premisli, poskusi in se loti dela.

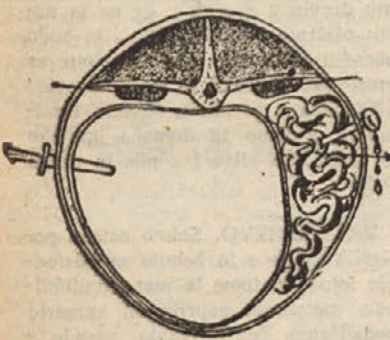
Inž. Vladimir Beltram, ki se za peskanje zelo zanima, je bil več časa v Korduni in je sam opazoval, kako tam ljudje peskajo svojo zemljo. Napisal je brošuro »Meliaracija kislj zemljišč«, kjer razpravlja o svojih dognanjih. Brošura je opremljena z mnogimi slikami iz Korduna in v njej je pisec navedel celo vrsto uspehov, ki so bili doseženi s peskanjem. Po tej brošuri smo tudi povzeli naša izvajanja.

(Nadaljevanje in konec prihodnj.)

Napenjanje pri govedu

Naši živinorejci se zelo boje napenjanja pri goveji živini, kajti zaradi te obolenosti pogine govejo v mnogih primerih v prav kratkem času.

Vzroki napenjanja so v napačnem krmiljenju goveda v hlevu, največkrat pa v napačni paši. Morda rusna, skoro zmrla trava, povzroča obiljenje želodca in naglo napenjanje. Ako pokladamo živino spajeno travo, ki je ležala na kupih in se je že ogrela, imamo bolezen tu. Ako

Prerez trebuha

govedo takoj napojimo, ko se je naržilo zelene krme, ako na ponud prenašlo zamenjamo suho krmo z zeleno, se nam nesreča lahko pojavi. Ako krmimo s plesnivim senom, se pojavi poleg drugih bolezni tudi napenjanje. Posebno je znano, da povzroča napenjanje spajena detelja.

Različna sredstva

Vse to napačno krmiljenje povzroča, da se v želodcu goveda prične tvoriti plini v silnih množinah, vamp se razširi in lahko dvigne trebušne stene nad ledvično vretence. Včasih reši govedo le nagla pomoč. Poznamo več načinov, kako nai živini v tem primeru pomagamo.

Ker želodec pri naglem napenjanju preneha delovati, poskusimo ga spet spraviti v tek s tem, da pritiskamo z dlanmi na levo lakotnico. Lahko tudi zgnemo dva trda šopa iz slame ter z njima levo lakotnico prav krepko masiramo. Tudi polivanje z mrzlo vodo po križu in po lakotnicah ima včasih dober uspeh. Če postavimo govedo do trebuha v tekočo vodo, živina včasih ozdravi. Priporočljivo je nadalje, da zatakemu govedu skozi gobec debelo vrv, ki jo zavežemo za rogov. Govedo vrv zvežemo, kar morebiti povzroči porigavanje, torej izločanje sapa skozi požiralnik iz želodca. Če to ne zaleže, uporabimo takoj amoniakovo raztopino. Stiri ali pet navadnih žlic amoniaka vlijemo v liter vode in damo to tekočino živali. Od zdravil, ki naj bi bila vedno pri rokah, je omeniti še apneno vodo. To vodo pripravimo takole: Vzamemo dve žlici živega apna na liter vode. Ko je apno v vodi ugašeno in raztopljeno, precedimo to zmes skozi platneno krpo ter jo vlijemo govedu v gobec. Ni napak, če pridenemo poprej tako pripravljeno apneni vodi tudi kozareček jagnja.

Vbod v lakotnico

V primerih, ko vse to nič ne pomaga, je potreben — takole po preteku kakšne pol ure — vbod v vamp s posebnim, tako imenovanim trokarjem. Ta vbod napravimo takole:

Blizu zadnjega rebra (3—4 prste višje) in na vodoravni črti, ki drži od njega do bedrenice, približno v sredi trikotja, ki ga tvori normalna

Kako opravimo vbod

jama leve lakotnice, izberemo točko za vbod. Tam obrijemo dlako in operemo obrito mesto z vodo in milom. Tudi trokar dobro razkužimo pred uporabo. Nato trokar nastavimo na levo lakotnico in sicer tam, kjer je najbolj napeta in z odločnim udarom zabodemo trokar v lakotnico. Paziti pa moramo, da je ost bodala obrnjena tako, da bi v podaljšavi prodrla ravno na sredino trebuha pod vampom. Bodalo izderemo, nožnica pa ostane v lakotnici toliko časa, dokler nismo gotovi, da ni nič več plina v želodcu.

Skrbna nega po operaciji

Ko je sleherni nevarnost že minula, izderemo še nožnico. Priporočljivo je tudi, da rano nato še dobro očistimo in razkužimo z lizolom ter jo zavarujemo pred muhami, tako da privežemo čisto platneno krpo na rano. Kdor napravi vbod, si mora dobro zapomniti, da je s tem rešil

detelje in lucerne, posebno ne vlažne ali pa ugrete. Tudi od slane osmojena trava je nevarna.

Dr. I. B.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

J. V. iz T.: Imam mladega prašiča, ki je videti zdrav in čvrst, se lepo redi, le v nogah je šibek, težko vstaja in s težavo hodi. Videti je, da ga noge bole. Kaj je temu vzrok in kako naj to bolezen zdravim?

Odgovor: Vaš prašič trpi verjetno na mehkost kosti ali kostolomnici. Kako se ubranimo te bolezni, ki napada tudi druge domače živali? Skrbeti moramo za svetlo, čisto, gorke in sončne staje. Menjati krmo, ki ne sme biti preveč enolična. Prašiča držimo na prostem, da raje po zemlji. Dajamo prašiču jutraj na krmo po eno žlico klajnega apna. Zvečer pa dajmo na krmo po

Vsaka žival potrebuje za tvorbo kosti, mesa in krvi fosforne kisline in apna. Ti dve snovi sta sicer v vsaki krmi, a ne vedno v enaki množini. Poznamo krmo, ki vsebuje prav malo omenjenih snovi. Če pokladamo živini trajno le tako krmo brez vsakih drugih dodatkov, se ne more pravilno razvijati, boleha in hira. Če je krava, ki jo krmimo s tako krmo, breja, trpi tudi zaplodek v svojem razvoju.

Zadostno množino apna in fosforne kisline vsebujejo dobro travniško seno, posušena detelja posebno pa lucerna, fižolova in grahova slama ter sezamove in makove tropine. V nezadostni množini jih je v repi, pesi, krompirju, v žitni slami, senu iz kisljih trav (z močvirnatih zemljišč) ter v onem senu, ki smo ga pridelali na takem zemljišču, ki mu primanjkuje apna in fosforne kisline (na pr. ilovnata zemlja).

Živinorejci, ki pozna navedene lastnosti krme, mora takoj ugotoviti, ali dobiva njegova živina dovolj fosforne kisline in apna. Če ni tako, lahko po potrebi krmo izpopolni. Živina, ki ji pokladajo seno in močvirna krmila, dobiva zadostno množino fosforne kisline in apna. Živina, posebno pa mladi prašiči, ki jih hranimo večinoma s krompirjem, repo, peso in delno z zrnjem, nimajo dovolj teh snovi. Tem jih je torej treba nadomestiti, pa naj bo na ta ali na oni način. Izpopolniti je mogoče tako krmo vsaj delno z drobno zmleto in izprano kredo. Če pa hočemo doseči popoln uspeh, nimamo drugih sredstev, kakor da pokladamo živini fosforno kislino, tako zvano: klajno apno. Dobro klajno apno vsebuje približno 40 do 42% v želodnem soku raztopljive fosforne kisline.

Priporočljivo je pokladati klajno apno živini v sledečih primerih:

1. ako ima žival šibke kosti, posebno pa če trpi za kostolomnico;
2. če je žival breja; taka žival rabi fosforne kisline in apna ne le za lastno telo, temveč v prvi vrsti tudi za razvoj zaplodka; posebno potrebo po teh snoveh čuti živina v

eno žlico ribjega olja, ki mu je primršano 0.3 gr fosforja. Slednje si damo pripraviti v lekarni.

J. P. iz P.: Ali je treba soliter, ko je potresen (v mojem primeru po zelniku) posuti z zemljo ali ne?

Odgovor: Potrosite ga po 1 kg na 100 kv. m. Navadno ga ni treba pokrivati, ker se naglo razkroji, posebno če je vreme volhko in se bliža dež. Le če trosimo soliter ob suhem vremenu, ko sonce močno pripeka, je prav, da soliter pokrijemo. Tako preprečimo, da ob premočnem učinku sončnih žarkov ne izpuhti v zrak preveč snovi, ki so za stlini koristne.

vremenske prilike v glavnih obrisih ponavljajo v približno isti obliki vsakih 33 let. To dobo 33 let lahko razdelimo na tri manjše enajstletne dobe, v katerih se suha in deževna leta prav tako vrstijo v približno enakem redu. V prvi enajstletki imamo n. pr. najprej suha leta, potem več deževja in končno zopet sušo. V drugi enajstletki se to ponovi, ampak je suša manjša in deževje večje. V tretji enajstletki imamo isti pojav, le da je suša večja in deževje manjše. Seveda se v naravi vreme ne spreminja tako preprosto in enostavno.

Verjetno smo sedaj v enajstletki, ki je označena z najvišjo sušo v vsej tritrideseletni dobi. Ker smo v letu 1947, bi se izredno suho leto moralo ponoviti šele okoli 1975—80.

Ostane nam vsaj upanje, da gremo deževnim letom naproti. Ker želimo, da bi čimveč rešili vrstic dosegel zdrav in vesel vsaj še 33 let, bo lahko sam ugotovil, ali smo dobri vremenski preroki ali ne.

KLAJNO APNO

drugi dobi brejosti in med dojenjem;

3. mladi živini, da se njeno okostje dobro razvije in utrdi;

4. ko pokladamo živini slabo seno ali rezanico ali pa seno s pustih travnikov;

5. molznim kravam, ker rabijo te snovi za mleko;

6. ko napajamo živino z mehko vodo (deževnico);

7. ako pokladamo kislno krmo (pridelano na močvirnem svetu) ali tako hrano, ki se rada skisa v črevesju;

8. če živina boleha;

9. ako pokladamo živini repo, peso, krompir ali korenje;

10. ako se živina slabo razvija, če ima premalo krvi in ako postaja plemenska živina mršava brez vidnih znakov bolezn.

Kdaj naj pričnemo pokladati klajno apno? Kakor hitro zapazimo, da živina boleha ali kaže kakšno razvado, ji moramo začeti pokladati klajno apno. Goveji živini, ovčam ter prašičem ga pokladamo na ta način, da ga najprej nekoliko poskropimo z vodo, ga nato primešamo detelji, obdoli ali rezanici. Konjem potrosimo klajno apno po senu, ki smo ga prej poskropili z vodo.

Koliko klajnega apna pokladamo živini dnevno? Odraslemu konju 15 do 20 gr, odrasli goveji živini 25 do 40 gr, pitnemu volu 40 do 50 gr, odrasli ovci in odraslemu prašiču po 10 do 20 gr, žrebetu in teletu po 8 do 15 gr, jagnietu in mlademu prašičku po 3 do 6 gr, piščetu 0.50 do 1 gr, kokoši 1 do 2 gr. Breji živini podajamo dnevno po 2 do 10 krat.

Ni treba, da apno vsakokrat posebej tehtamo. Jemljemo ga z žlico. Navadna velika žlica vsebuje okrog 20 gr, mala pa okrog 10 gr klajnega apna.

Kmetijske zanimivosti

HRANILNA VREDNOST KRME. Za oceno hranilne vrednosti posameznih vrst krme uporabljajo strokovnjaki običajno tako zvano »skandinavsko enoto«. Po tem sistemu primerjajo hranilno vrednost raznih vrst krme s hranilno vrednostjo ječmena, katero so določili za osnovo. Tako sta n. pr. 2.20 kg. cena ali 0.9 kg kornu enakovredna 1 kg ječmena. V naslednjem podajamo nekaj podatkov, iz katerih je razvidna hranilna vrednost naših najvažnejših krmil (k njim pripisane številke pomenijo, da je potrebno toliko kilogramov določene krme, da je enakovredna 1 kg ječmena): sveža trava povprečno lucerna 7.5 do 8, sveža kornuza 5 do 6, sveža detelja 7 do 8, sveža 7.5, sveže pesno listje 13, seno povprečno 2.2, suha detelja 2, suha lucerna 2.1, žitna slama 5, ovsena slama 4.1, fižol 3.2, krompir 3.5, pesa 11, sladkorna pesa 4.4, kornuza 0.9, žito 1, želod 1.2, otrobi 1.4, ječmenova »treba« (ostanki sladu iz pivovarn) 5.5, sveže tropine 38, mlako 4.8.

LETNI ŽITNI KOLEDAR. Pšenica rodi vse leto, v raznih delih in pasovih ob različnem času, ponekod v izobilju, drugod skrajno. Prav zato se lahko veliki pridelovalci bogato okoristijo pri spekulaciji z žitnimi cenami na svetovnem trgu. V naslednjem objavlamo tako zvani žitni koledar, ki kaže, kdaj in kje pšenica rodi: v januarju v Argentini, v februarju v Indiji, v marcu v Egiptu, v aprilu v Mehiki, v maju na Kitajskem, v juniju v Španiji, Kaliforniji in Italiji, Zedinjenih državah in zapadni Kanadi, v avgustu v Jugoslaviji, Nemčiji, Belgiji, Angliji in v vzhodni Kanadi, v septembru v Avstraliji in Novi Zelandiji, v srednji Rusiji in severni Kanadi, v oktobru v severni Rusiji, v novembru v Južni Afriki, v decembru v Avstraliji in Novi Zelandiji.

Suša, dež, suša, dež

»Suše, kakor je bila letos in lani, ne pomnim«.

»Taka suša, in pomislite, da nam je pred 10 leti dež kar kvaril njive!« »Spominjam se, da leta 1917 ni deževalo od aprila do septembra«. Slične pogovore čujemo od poljedelca posebno v dne, ko obupno upira svoj pogled v neizprosno jasno nebo, da bi morda kje izšel dobrodošel oblak, ki bi namočil žejo grudo.

Se deževna in suha leta zares vrstijo po nekem določenem redu? In kakšen bi bil ta red? Človeško življenje je le kratek utrinek v življenju sveta, zaradi tega nam tudi dognanja starih ljudi ne morejo dati odgovora na navedena vprašanja razen ugotovitve, da padavine v resnici niso vsako leto enake.

Ko bi pa hoteli ugotoviti, ali stvarno obstoja naravni zakon, po katerem se suha in deževna leta vrstijo, bi morali imeti na razpolago podatke o opazovanih, ki bi obsegala več stoletij. Meteorologija — težka beseda, ki pomeni preučevanje vremena — pa je mlada veda in nam ne more takoj priskočiti na pomoč.

In vendar so iznajdljivi preučevalci ugotovili za več stoletij nazaj, kako so se vrstila suha in deževna leta. Ker se nam zdi stvar zanimiva in malokomu znana, bomo kratko opisali, kako so prišli do takih ugotovitev, in končno, kakšni so zaključki.

V Sovjetski z. imamo veliko Kaspjsko jezero, ki mu reka Volga dovaja vodovje z ogromnega področja. Kadar so deževna leta, se površina jezera zviša, kadar so suha, se zniža. Ker višino jezera že več stoletij merijo oziroma jo je mogoče dognati tudi na druge načine, so znanstveniki izbrali to priliko, da ugotovijo,

kako so se vrstila suha in deževna leta daleč nazaj v preteklost.

Do enakih zaključkov so prišli raziskovalci, ko so opazovali širino lesnih krogov ki jih vidimo pri prerezanem drevesnem deblu. V deževnih letih so krogi širši, v suhih ožji. Ker dosežejo nekatere vrste drevja ponekod lepo starost — tudi nad tisoč let — je razumljivo, da po njih lahko doženemo vrsto deževnih in suhih let.

Najzanimivejše so ugotovitve, do katerih je prišel učenjak — ki so ga imeli za čudaka — ko je preučeval cene žita na svetovnih tržiščih, za katere imamo zelo stare cenike. Pridelek in torej tudi cena žita sta odvisna od primerne množine dežja. Jasno je, da je v zelo suhih letih znatno manj pridelka in da se cena žita zviša (vsaj tako je bilo svoje čase). Priliko je učenjak — čudak izbral za ugotovitev suhih in deževnih let.

In zaključki? Zaključki so si edini v tem, da so

POL LETA JUGOSLOVANSKEGA NAČRTA

Rekord jeseniških plavžarjev

Pred kratkim so bili objavljeni službeni podatki o rezultatih prve desetine jugoslovanske petletke. V zvezi s tem je minister za industrijo in predsednik gospodarskega sveta FLRJ Boris Kidrič napisal članek o osnovnih izkušnjah tega prvega razdobja petletke. V njem je razčlenil splošne uspehe, pa tudi splošne pomanjkljivosti v izpolnitvi gospodarskega načrta. Ugotovil je, da je bil obči državni načrt dohodkov prekoračen za 8%, da finančni uspeh se izraža v tem, da so dohodki v prvem polletju presegli izdatke za 6 milijard. Kljub ogromnim investicijskim obtoč bankovcev ni niti najmanj narasel, ampak je pokazal celo težnjo po zmanjšanju. Če ta finančni rezultat priča o solidnih temeljih jugoslovanskega gospodarstva.

za 20%, pri pridobivanju nafte za 12, v proizvodnji celuloze in papirja za 11% itd. Na republiškem področju sta črnogorska industrija in rudarstvo prekoračila načrt za 15%.

Tudi v kmetijstvu

V proizvodnji lesa je bil načrt splošno prekoračen za 14,8%, posebej v Sloveniji za 10,8 in v Hrvatski za 9,2%. V prometu je bil prekoračen načrt pri prevozu potnikov po potniških kilometrih za 18,8%, v primerjavi z enakim razdobjem v predvojnem letu 1939. celo za 29%, v pogledu števila potnikov pa z 19 odnosno za 30%.

V kmetijstvu je bil prekoračen načrt setve v vsej državi pri žitu za 2,7%, od tega posebej v Srbiji za 1,4, v Hrvatski za 8,9, v Bosni in Hercegovini za 3,2 in posebej na državnih posestvih za 13%. V Srbiji je setev pese prekoračila načrt za skoraj 6%, setev tobaka za 4%. V Bosni in Hercegovini setev sladkorne pese za 30%, v Makedoniji setev tobaka za 13%. Načrt za odkup volne je bil v vsej državi prekoračen za 9%, od tega v Srbiji za 17, v Hrvatski za 18, v Makedoniji za 14, v Črni gori za 5%. V Sloveniji je gradnja zveznih in republiških objektov presegla lanski obseg za 202, v Makedoniji za 274%.

Kovinarji vse Jugoslovije geore o čudovitem uspehu, ki so ga letos dosegli jeseniški plavžarji. Pri proizvodnji surovega železa so presegli najvišje evropske norme.

Se v letošnji zgodnji pomladi so plavži na Jesenicah zastajali za petletnim načrtom. Teda so se strokovnjaki, inženirji in tehniki ter delavci lotili dela z vso požrtvovalnostjo. Menjali so sestavo rude in ostalih primesi ter preiskovali različne množine rude, koka in primesi pri posameznih zasipih. Cilj poskusov je bil doseči pri čim manjši potrošnji koka čim večjo množino surovega železa in čim boljši proizvod. 17. julija so pri takem poskusnem zasipu nasuli v plavž 38% hematita iz vareskega, 12 odst. hematita iz bukoviškega rudnika, 20 odst. aglomerata (pečene rude), 6 odst. žlindre iz livarne, 22 odst. apnenca in 2% železnih ostrižkov. Poraba koka je znašala pri tej mešanici le 120% proizvodnega liva. Obenem je bila dosežena visoka proizvodnost plavža. Vsak kubični meter plavža je dal 1325 kg čistega liva - najboljša kakovosti z 0,01 do 0,03% žvepla

in 1% mangana. Če upoštevamo, da dosežejo v modernjših plavžih v Evropi povprečno 1 tono železa na kub. m prostornine peči, kar velja kot evropska norma, in da znašajo dosedanja rekordi okrog 1200 kg na kubični meter, tedaj je jeseniški rezultat izreden.

Vse delavstvo pri plavžu je pomagalo inženirjem in tehnikom pri poskusih, pa tudi s praktičnimi nasveti in predlogi. Cela vrsta se jih je izkazala za izredno požrtvovalne. V zvezi s poskusi sortiranja najboljših mešanic rude in pri preučevanju delovnega postopka so delavci večkrat vztrajali pri delu po 15 do 20 ur in celo do 30 ur brez odmora, kadar je to posel zahteval.

Od proizvodnje plavžev je odvisno izpolnjevanje načrta ostalih oddelkov podjetja. Zato so uspehi plavžarjev omogočili, da je celotno podjetje na Jesenicah preseglo proizvodni načrt, da so Jesenice v mladi jugoslovanski kovinarski industriji na prvem mestu, da so sedaj jeseniški plavži tudi prvi v Evropi.

In sedaj še prvi slovenski avtomobili

Zadnjič smo poročali, kako v veliki tovarni avtomobilov v Rakovici pri Beogradu že gradijo prve jugoslovanske avtomobile na tekočem traku. Pred nekaj dnevi pa je vso Slovenijo presenetila vest, da sta bila tudi v mariborski tovarni avtomobilov izdelana prva dva slovenska tovarna avtomobila.

Na Tezmem pri Mariboru je podredovala nova ljudska Jugoslovija napol porušeno in tudi sicer nedograjeno tovarno letalskih delov. Na tovarniško področje je v času vojne treščilo okrog 300 bomb. Ljudje so se v zanosu osvoboditve z vso vneto lotili obnove, popravili napol porušene zgradbe, zgradili nove in zgradili moderno tovarno, ki lahko izdeluje avtomobile od motorja do poslednjega vijaka in karoserije.

Ze med gradnjo posameznih stavb se je posebna poskusna skupina lotila poedinih faz proizvodnje. Tovarna je danes v glavnem zgrajena in urejena. Med zelenjem stoje velike dvorane, notranje higiensko urejene, in v njih se je proizvodnja razvila že v precejšnjem obsegu.

Pred dnevi so sredi dela zatulile tovarniške sirene. Po zvočnikih so po vseh delovnih prostorih in istem hipu razglasili, da je stekel prvi v tovarni izdelani avtomobilski motor. Naslednjega dne je stekel drugi in nekaj dni pozneje sta stekla prva dva avtomobila. Tip avtomobila iz mariborske tovarne je isti kakor oni v Rakovici. Vsa poskusna skupina se je odpeljala z njima po mestu. Brez predpisanih tablic z rožami in napisom svojega prvenstva sta si krčila pot med radostno razpoloženimi Mariborčani.

V kratkem bo odšla večja skupina avtomobilov na dolgo preizkusno vožnjo po Jugoslaviji. Prvi avto je bil pred dnevi tudi že v Ljubljani.

V mariborski tovarni izdelujejo sami vse potrebne specialne orodje, povrta in posnemala za rezkanje in vse potrebne kontrolne aparate. Tovarna pa bo poleg avtomobilov pričela množično izdelovati tudi pnevmatična kladiva in velike ventilatorje za rudnike. Tovarni je priključena industrijska kovinarska šola.

MAGNITOGORSK

Pred kratkim je začela v magnitogorskem kovinarskem kombinatu obratovati nova martinovka. Kombinatu ima sedaj šest visokih peči (koksarn) z veliko zmogljivostjo. 33 Martinovih peči, 2 bluminga, 8 valjarn, 8 peči za proizvodnjo koka in na desetih pomožnih objektov in velikih delavnic. Prevoz blaga po tovarniški obratni železnici je večji kakor na vseh finskih ali madžarskih železnih skupaj. Rudnik v gori Magnitnaja daje več železne rude, kakor jih je dajalo pred 30 leti vseh 300 rudnikov v Uralu. Kovino, ki jo pridobivajo v Magnitogorsku, so uporabljali za gradnjo stotin največjih sovjetskih industrijskih podjetij, moskovske podzemne železnice in kanala Moskva-Volga. V času voj-

ne so vsako drugo granato, ki so jo poslali na fronto, izdelali iz magnitogorske kovine. Na tisoče tankov je oklepala kovina Magnitogorska. Kombinatu mora letos za 10 odstotkov povečati proizvodnjo iz leta 1943. Od vsakih 1000 ton železa, ki ga bodo leta 1950 raztopili v Sovjetski zvezi, bo 152 ton iz Magnitogorske. V magnitogorskih martinovkah bodo raztopili nad 13% vsega sovjetskega jekla.

Vsako leto potrošijo znatna sredstva za kulturne in življenjske potrebe kovinarjev na južnem Uralu. Magnitogorsk je veliko mesto z višjimi in nižjimi šolami, bolnišnicami, klubi, gledališči, muzeji in stadioni. Na desnem bregu Urala gradijo sedaj novo mesto kovinarjev, kjer bo leta 1950. prebivalo okrog 100.000 ljudi.

Jugoslovanska mornarica

Jugoslovanska trgovinska mornarica je premogla leta 1939. 390.000 brutoregistrskih ton ladjevja (brez motornih jadrnic in majhnih plovilnih enot pod 100 ton.). V času vojne je bilo uničeno 57% te tonaže. Poleg tega so bile uničene vse luke in vse ladjedelnice, tako v Sibeniku 73, v Splitu 60, v Zadru 47, na Reki 96, v Kraljevići, Makarski, Baru in Ulcinju pa 100% operativne pristaniške obale.

Obnova, ki se je pričela sproti z osvoboditvijo posameznih krajev, je napravila ta čas že ogromne korake naprej. Na Reki in Sušaku bodo že v toliki meri obnovljene, da je lahko blagovni promet reško-sušške luke v juniju že presegel svoj predvojni obseg.

Obnovljeno ladjevje

Za obnovo jugoslovanske trgovinske mornarice je bilo treba usposobiti za delo najprej velike ladjedelnice v Splitu, na Reki in Sušaku ter v Kraljevići. Najprej je bilo treba tudi obnoviti ladje za obalni promet, da je bila tako zagotovljena preskrba vseh krajev ob obali in na otokih. V razmeroma kratkem času so dvignili potopljene parnike »Zagreb«, »Rada«, »Knina«, »Sipana«, »Vardara«, »Pee-lo«, »Zoro«, »Dinaro«, »Konjica«, »Cavtata«, »Splita«, »Batjuško«, »Slobodo«, »Lapada«, pred Neapljem »Hercegovino«, ob sicilski obali »Sarajeva«, v Trstu »Triglav«. V splitski luci dvigajo 7.000 tonski potniško-tovorni parnik »Balčik«. Večino dvignjenih ladij so že obnovili. Dvignili so iz vode in obnovili tudi oba velika plovna doka v Splitu in na Reki. Na račun reparacij je Jugoslavija doslej prejela tri parnike, ki pa so bili vsi poškodovani in jih sedaj poprav-

ljajo. V Ameriki so kupili 14.000 tonski parnik »Radnika«.

Tik po osvoboditvi je jugoslovanska trgovinska mornarica razpolagala komaj s 165.000 brutoregistrskimi tonami ladjevja, do leta 1951 jih bo imela 600.000. Tonažo ladij male obalne plovbe pa bodo dvignili od 64 na 80 tisoč ton. Pri vseh novih ladjah bodo povečali brzino. Skupna moč strojev se bo dvignila od predvojnih 220 na 400 tisoč konjskih sil.

Zato bodo po večini zastarele ladje nadomestili z novimi, zgrajenimi po načelih sodobnega ladjedelstva. Zgradili bodo tudi celo vrsto pomožnih enot, trajektne ladje, ladje za preskrbo obale in otkov z vodo, vlačilce, pilotne in pristaniške ladje, reševalne in druge plovne objekte. S tako sodobno trgovinsko mornarico bodo lahko v letu 1951 prevozili 6,2 milijona ton blaga in 3.800.000 potnikov.

Obalne naprave

Veliko skrb bodo posvetili tudi obnovi in opremljenosti. Zgradili bodo tovarno za žerjave in prevozne naprave. Reško-sušška luka bo do leta 1951 docela obnovljena. Poleg tega bodo zgradili v jugoslovanskih lukah še 1,8 km nove operativne obale, tako da je bilo v Jugoslaviji skupno skoraj 14 km. Obnovili bodo vse naprave za varnost plovbe, posebno svetilnike, in zgradili posebno delavnico za vzdrževanje in popraviljanje svetilniških naprav. Z razvojem težke železarske in strojne industrije bo ustvarjena tudi realna osnova za razvoj jugoslovanskega ladjedelništva.

Poleg vsega pa bodo v okviru petletke poskrbeli tudi za vzgojo srednjih in višjih pomorskih strokovnih kadrov. Zgradili bodo tri nove šole z internati.

Od vsepovsod

VODOVODOV je imela vsa Hrvatska pred vojno celih 830 km. Bilo je jasno, da so vstavili v njeno petletno gradnjo večjih vodovodnih omrežij. Do leta 1951. nameravajo zares zgraditi nad 1200 km vodovodnega omrežja za oskrbo okrog 600.000 ljudi z vodo. V Dalmatinskem Zagorju že gradijo vodovod Sibenik - Drniš - Perković - Slivno, ki bo dolg okrog 125 km in bo iz njega črpalo vodo vse prebivalstvo doslej brezvodnega Zagorja.

VELIKI MOST CEZ DONAVO med Bogojevimi in Erdutom je bil pred dnevi obnovljen. Most je dolg 620 m. Zanj so pripravili 2200 ton nove železne konstrukcije iz delov dveh starih, podrtih mostov. Dogradili so tudi nasipe na obeh krajih mostu, pri čemer so sodelovale množice prostovoljcev iz okolice.

Že sedaj več kakor pred vojno

Na področju industrije in rudarstva je bil načrt v skupni zvezi in republiški proizvodnji izpolnjen za 97,8%, v primerjavi s prvo polovico leta 1946 za 158% ter v prvi polovici leta 1939 za 144%. Pred vojna proizvodnja je bila na področju industrije presežena pri steklu za 22, celulozi in papirju 25, tobaču 4, elektroindustriji za 373, v industriji cementa za 55, v kemijski industriji za 4, pri premogu za 36, v kovinarstvu za 10%. Načrt so prekoračili v tobačni industriji

SINDIKALNI POKRET

V Indoneziji

Sindikalni pokret v Indoneziji je nastal v pričetku tega stoletja in se je razvijal sporedno z narodno osvobodilno borbo indonezijskega ljudstva. Ko je japonska vojska okupirala Indonezijo, so sindikati prešli v ilegalo in so organizirali odpor proti okupatorju. Leta 1944. je v Indoneziji izbruhnil upor, ki je v njem padlo na tisoče delavcev. Ko je bila po kapitulaciji Japonske v Indoneziji proglašena republika, so se indonezijski sindikati izkazali za vztrajne in dosledne branilce narodne demokracije. Na konference v decembru 1945 pa so mobilizirali indonezijsko delavstvo v borbi za popolno narodno neodvisnost, za nacionalizacijo industrije, ki ji je vladal tuji kapital, in za zboljanje položaja delovnih ljudi. Indonezijska sindikalna centrala

šteje 3,5 milijona članov. Bila je ustanovljena v letošnjem januarju in že po številu članov priča, kako silno se je ojačil sindikalni pokret v Indoneziji in kako enoten je njen delavski razred. Indonezijski sindikati odločilno sodelujejo pri izgradnji mlade indonezijske republike, ki šteje nad 50 milijonov prebivalcev. Zastopniki sindikatov sodelujejo v začasnem parlamentu in v lokalni samoupravi republike. V veliki meri vplivajo na povečanje produktivnosti dela in razvoj ljudskega gospodarstva. V kratkem času je bilo indonezijsko ljudstvo osvobojeno kolonialnega suženjstva. Zagotovilo si je svobodo besede, zborovanja, združevanja, tiska, vere. Ukinjeno so bili protidelavski zakoni, ki so jih izdale prejšnje nizozemske oblasti. V Indoneziji gradijo sedaj celo vrsto bolnišnic, šol in socialnih ustanov za delavstvo. Program

generalne centrale sindikalnih organizacij zahteva, da se nizozemske čete docela umaknejo z indonezijskih tal, da se nacionalizirajo vse važnejše industrijske panoge, da zastopniki delavcev in kmetov pripravijo načrt za gospodarski razvoj republike in da se uvede obče socialno zavarovanje. Na majskega kongresa, ki je bil na Javi, so indonezijski sindikati sklenili, včlaniti se v svetovno sindikalno zvezo.

V Albaniji

Sindikalni pokret v Albaniji se je pričel šele pred dobrih dvema leti. V februarju 1943 je bil izvoljen na konferenci delavskih delegatov prvi začasni sindikalni svet. Do oktobra je bilo 25 do 30 tisoč albanskih delavcev in nameščencev organiziranih v Splošni sindikalni zvezi, razdeljeni na šest zvez po središčih in strokah proizvodnje. Splošna zveza si mnogo prizadeva, da bi postala hrbtnica demokratične fronte delovnega ljudstva in

da bi čim trdneje povezala industrijsko in kmečko delavstvo. Velanjena je v Svetovni sindikalni zvezi.

Uspehi njenega dela se že vidno kažejo. Povsod prirejajo tečaje za specializacijo in za pobijanje nepismenosti, ustanavljajo klube, knjižnice, športne in prosvetne skupine. Zaključeno je razvrščanje delavstva po sposobnostih za doodeljevanje med, ki se gibljejo med 140 in 380 franki.

Delavci, ki se izkažejo pri delu, prejema posebne nagrade in odlikovanja. Začelo se je tudi že delo po normah. V Kucovi, kjer je središče nafte, so delavci dosegli že 200% dosežanje storilnosti. Državi je delavstvo pomagalo s stotisoči ur prostovoljnega dela.

Uzakonjeno je 8 urno delo. Medse so enake za delavce kakor za delavke. Delavcem je zagotovljenih po 15 dni plačanega dopusta, delavkam posebni dopusti za poroko. Ustanovljena so bila tudi razsodišča za delovne spore.

Nekatere pomanjkljivosti pri oddaji letošnjega sadja

Kakor se je vedno dogajalo pri nas, ko je prišel čas oddaje sadja, tako so se pri tem tudi letos pokazale nekatere nepravilnosti. Nekateri sadjarji, če jih smemo tako imenovati, so že poskusili oddati za drugam sadje, ki ni bilo ne ustrežajoče kakovosti in tudi ne dovolj zrelo.

Vse je šlo denar

Večina kmetov je pravilno pojmovala pomen kmetijskih zadrug v tem letu, ko je sadni pridelek izredno visok, bilo pa je kakor vedno tudi nekaj malodušnežev, ki so dvomili o zmožnosti domačih. Šele nekaj mesecev samostojnih zadrug, da bi odkupile tako velike množine pridelka. Vendar so se tudi tu razni razdirači kmalu prepričali, da so zadruge že takoj od začetka začele odkupovati tudi odpadlo sadje, ki ga zaradi nezrelosti nikoli ni bilo mogoče prodati. Takega sadja, posebno jabolk, je bilo precej, oziroma to, da so bila drevesa dobesedno

bolka in hruške I. vrste, nekoliko nižja za isto sadje II. vrste. In ravno pri oddaji tega sadja se je pokazalo nepravilno ravnanje nekaterih, sicer redkih kmetov, ker niso pripeljali v zbiralno bazo že doma odbranega sadja. Od prevzemnika pa so zahtevali, naj jim neodbrano sadje plača po najvišji ceni z utemeljitvijo, da je vmes zelo mnogo takega sadja, ki bi ga lahko ocenili za prvovrstno.

Ljudem so bile že prej na raznih sestankih prikazane nepravilnosti takega ravnanja glede na to, da bo sadje za izvoz in ni mogoče, da bi se izvažalo nesortirano, pa da bi imele zadruge zgubo, če bi plačevale manjvredno sadje po isti ceni kakor polnovredno. Večina ljudi je to uvidelo in odobravalo, saj je vsem znano, da mešanega sadja ni mogoče prodati po isti ceni kakor sortirano. Vsaka branjeva je takoj opazila, če je kdo pripeljal sadje mešanega kakovosti, in je takoj odbila pri ceni ter ga plačala kot drugovrstno. Seveda tudi zadruge niso mogle drugače ravnati, kakor da plačajo tako

lega sadja tudi v tem, da imajo nekateri sadjarji svoje sadonosnike daleč od doma, pa so se bali, da jim ga bodo drugi potrgali. Zato so ga raje sami prej obrali. Toda zadruge so prav ravnale, ko so tako sadje klasificirale za industrijsko in ga temu primerno tudi plačale.

Se nekaj: Pri nas je zelo veliko sadnih sort in se je v marsikaterem zaboru pojavilo razen jabolk poletnih sort tudi nekaj pozno jesenskih in zimskih. Tudi tu se je pokazala brezvestnost nekaterih spekulantov, ki so hoteli že sedaj oddati sadje, ki ne spada že ta čas na trg. Tudi v tem primeru je bilo ravnanje zadrug pravilno, ko so odklonile blago.

Letos se ni treba bati, da bi celotnega razpoložljivega sadja ne mogli oddati. Vse bomo prodali. Cene za poletno sadje so precej dobre. Jesenski pridelek bo imel gotovo drugo ceno, zimsko sadje pa bo zaradi svoje trpežnosti doseglo prav visoko ceno. Letos ne opažamo, da bi poletna jabolka porabili za mošt, kakor je bilo to druga leta. Vse, kar je bilo odpadlega sadja, je prevzela industrija, še celo lesnik smo se iznebili in jih prodali. Torej ni šlo nič v izgubo. Ravno tako bo v bodoče. Le zaupati je treba in nekoliko potrpeti ter po svojih možnostih pomagati našim zadrugam, kakor koli in kjer koli je mogoče.

Dr. Danilo Kuštrin

Fizikalni dogodki

V NOGOMETU se je v poslednjih dneh pričelo novo kolo jugoslovanskega prvenstva, v katerem sodeluje tudi naša enajstotica Lj. Ponziane. V prvi tekmi proti sarajevskemu Torpedu je dosegla nadložen rezultat 1:1 (1:0), v drugi je za las podlegla subotškemu Spartaku z rezultatom 0:1. Presenetila pa sta nadalje Metalec, ki je dosegel izenačen rezultat proti Partizanu (0:0) in skopljanski Vardar, ki je premagal zagrebški Dinamo (3:2). S slednjim so na zagrebškem igrišču v nedeljo pomerili tudi tržaški nogometaši.

Tržaško pokrajinsko prvenstvo 1946-47 so si priborili raški rudarji v kvalifikacijski tekmi z enajstotico Gaslinia z rezultatom 4:2 (1:0).

V borbi za Vatovec pokal je v nedeljo Col premagal Strojno tovarno (1:0). Rojanci pa so dosegli izenačen rezultat v borbi proti Magdaleni (0:0).

V ostalem je beležil nogomet tržaških naprednih društev v zadnji sezoni lep uspeh: 71 enajstotice s 1543 igralci je odigralo v okviru ZDTV kar 760 tekem.

V LAHKE ATLETIKI sta bila v jugoslovanskem državnem prvenstvu dosežena 2 nova rekorda. Caladijeva (Spartak) je pretekla 800 m v času 2:27,3, Sabolović (Partizan) pa 400 m v času 48,7.

Na Proseku so se v nedeljo zvrstili na prvih mestih v teku Fond (Sv. Marko) 100 m v času 11,9, 200 m v času 24,5, 400 m v času 53,5, 800 m Sedmak (Vesna) 2:32, 3000 m Faidutti (Pristaniški), 4100 m Vesna (trojica Sedmakov) in

Naš zadružni tečaj

Kdor se zanima za zadružništvo ali je član kake zadruge, bi moral poznati vsaj osnovne pojme iz zadružništva. Moral bi vsaj bežno poznati zgodovino ali prve začetke zadružništva in njegov razvoj vse do današnjih dni. Kot praktičen zadružnik bi moral tudi vedeti, kako zadrugo ustanovimo in kako jo upravljamo.

Namen tega našega tečaja je, da podamo našim čitateljem nekaj misli o zadružništvu, obeležiti njegove začetke in razvoj, opisati praktično zadružništvo, da bi na ta način dali našim čitateljem priliko spoznati organizacijo in upravo zadrug. Kajti ni dovolj biti član zadruge, ni dovolj samo čakati in pasivno uživati koristi zadružnega delovanja, potrebno je predvsem poznati težave in načine uprave in hkrati zadrugo podpreti v njenih stremljenjih. Le če bodo člani poznali zadrugo v njeni zamisli, če bodo poznali njen ustroj in delovanje, se bodo lahko zanimali in koristno zanimali in bo zadruga tudi uspešno poslovala.

Nekaj podatkov iz zgodovine

Upamo, da bomo na ta način koristili razvoju in pravemu pojmovanju zadružništva pri nas, v katerem bo imelo predvsem naše delovno ljudstvo nasproti kapitalističnim parazitom svojo korist in oporo.

Trdijo, da je zadružništvo toliko staro kolikor človeštvo. Sledijo prirodni razvoj stvari, posebno če se pogledamo v naravo in opazujemo življenje in delo raznih živali, ki živijo v velikih skupinah, in če postavimo, da je med vsemi bitji najrazumnejši človek, ki je prvi uvidel potrebo medsebojne pomoči, bomo morali ugotoviti, da ima zadružništvo daljine korenine v zgodovini človeštva.

Vsekakor je zadružništvo jako staro. Profesor H. Mueller je odkril zadružništvo v starem Babilonu 3000 let pred sedanjim štetjem. Zadruge ali združbe so imele različen značaj ali obliko, v kakršnem času in okoliščinah so pač nastale, a njih namen je bil vedno isti, t. j. vzajemna pomoč šibkejših v borbi proti izkoriščevalcem. Ni tu važno, kako so se imenovali in kakšno obliko so imele, važen je namen.

Najstarejša oblika zadrug je krvna zadruga, ki se je ohranila posebno pri Slovanih — Jugoslovanih — do današnjega dne. To so bile proizvajalne ali kmečke obdelovalne zadruge v pravem pomenu besede in obenem tudi potrošne zadruge.

Sv. Marko v času 49,9; v ženskih disciplinah pa na 100 m. Tomaselova (Pristaniški) 14,5 in na 200 m Pottimijeva (Sv. Vid) v času 34 sekund.

NA KOLESIH si je med 40 tekmecev na Proseku pridobil prvo mesto Zvonimir Kalin z Opčin s časom 1:11 na razdalji 42 km, drugo mesto njegov sovaščan Verni, tretje Ponton iz Trsta.

Začetki proizvodnih zadrug segajo daleč nazaj v stari in srednji vek.

Razvoj trgovskega in z njim kapitalističnega sistema, ki je prišel predvsem do izraza v kapitalistični industrializaciji produkcije, je uničil prirodno gospodarstvo ter pripravil plodna tla za razne izkoriščevalce delovnega, siromašnega in nekega ljudstva. Novi način izkoriščanja je pripomogel da so nastale tudi zadruge nove oblike, ki so ustrezale novim potrebam.

Začetek 19. stoletja, ki je z uvedbo strcev v industriji dal nov polet kapitalizmu in zanesel med delovno ljudstvo zmedo in siromaštvo, je bil tudi začetek novega zadružništva na temelju novih pogojev, ki jih je zahtevala ta doba.

Zadruga utopistov in filantropov

Predhodniki sodobnega zadružništva so bili filantropi, ljudje, ki so hoteli s prostovoljnimi prispevki, z lastnimi ali nabranimi pri raznih bogataših pomagati delavstvu z raznimi poskusi skupnega življenja in dela. V Angliji je bil to Robert Owen (1771—1858), v Franciji Ch. Fourier (1772—1837). Teoretiki in propagatorji zadružne misli v tedanji dobi so bili še dr. William King v Angliji, Etip Buchez (1796—1865) v Franciji in Viktor Aimé Huber (1800—1899) v Nemčiji. Ti so širili ideje kooperatorijskih, proizvodnih in potrošnih zadrug. Hermann Schulze-Delitzsch (1808—1883) in Friderik Viljem Raiffeisen (1818—1888) sta ustanovitelja kreditnega zadružništva, prvi mestnega za obrtnike, drugi kmetijskega. Nadaljnji teoretiki zadružništva so bili Eduard Vassier (1810—1892), Jurij Jakob Holvake (1817—1900), Giuseppe Mazzini (1805—1872), Luigi Luzzatti in najbolj znani Charles Coudé, ki je napisal največ strokovnih razprav o zadružništvu.

Zadruga tkalcev v Rochdalu

Vsi ti ljudje so bili po večini bogati in so se bavili z zadružništvom bolj iz znanstvenih, dobrodelnih ali čisto strankarskih namenov. Pri vseh pa je prevladalo neko krščansko usmiljenje do siromašnih in izkoriščanih. Potrebe po zadrugi niso občutili tako, kot jo čuti oni, ki je resnično potrebuje. Zato so njihovi poskusi večinoma propadli.

Prave temelje resnične zadruge so položili šele leta 1844. v Rochdalu ljudje, ki so sami čutili potrebo po ujeti in ki so ji zaradi tega lahko dali obliko, kakor je ustrezala potrebam članstva. To je bila konsumna zadruga tkalcev, ki so po neuspeli stavki padli v veliko bedo in so se združili z namenom, da si z medsebojno pomočjo izboljšajo svoj položaj.

(Nadaljevanje prihodnje)

Odrbana brkinska jabolka pred zadružno zbiralnico v Trnovem

preobložena s plodovi, tako da v marsikaterem kraju nitj stari ljudje ne pomnijo tako dobre sadne letine. Drevje je treba neprestano podpirati, drugače bi se premnogo vej polomilo. Zaradi preobilice plodov in premalo gnojene zemlje drevje ni moglo vsega vzdržati in je začelo sadje odpadati. Naši ljudje pravijo temu, da se sadje »čisti«. Cena odpadkov je bila precej ugodna, tako da je prišel marsikateri kmet do sorazmerno velikih izkupičkov, katerih se v prejšnjih časih ni mogel nadejati, ker so sadje odkupovali vedno le, ko je bilo popolnoma zrelo; medtem ko so letos oddali tudi najmanjši plodove in še celo nezrele. Po določenem terminu se je cena odpadnemu sadju dvignila in ga sedaj še vedno oddajajo za industrijo, medtem ko odpadkov izpod 3 cm premera ne kupujejo več. Saj takega sadja skoraj ni več, ker so se, posebno jabolka, že precej odebela.

Trganemu, zrelemu sadju sta bili določeni dve ceni, višja cena za ja-

sadje kor drugovrstno, ali pa so omogočile kmetu, da je sadje v zbiralnici prebral in so mu ga potem plačale, kolikor je bilo vredno.

Toda prvo je poštenje

Druga nepravilnost se je pokazala v tem, da so nekateri začeli obirati še nezrelo sadje, tudi boljše vrste, ki ga zadruga spet niso mogle sprejeti kot namizno, ampak so ga klasificirale kot industrijsko. Vsak sadjar dobro ve, da nezrelo sadje, ki je kmalu gnijejo, ker zaradi nezrelosti niso trpežni. Ravno pri tem se je pokazal spekulativni duh nekaterih, ki so mislili: Najbolje je, da sadje, čeprav nezrelo, takoj obremo, saj bo toliko težje in nam ga bo šlo manj v kvar. Niso pa pomislili na to, da trpi tudi sadno drevo, ker se nezrelo sadje da le težko odtrgati od drevesa in se skoraj z vsakim plodom odtrga tudi rodni les, kar je zelo škodljivo, ker s tem plodovitost za bodoče zmanjšamo. Seveda je bil vzrok obiranja nezre-

Socialno zavarovanje delavcev in nameščencev v coni B

Kot je samo socialno zavarovanje z zakoni urejeno po posameznih panogah, tako je tudi njegovo izvajanje v večini držav poverjeno posebnim zavodom (n. pr. Bolniški blagajni za primer bolezni, Zavodu za nezgodno zavarovanje itd.).

V Italiji je socialno zavarovanje urejeno z več posebnimi zakoni za vsako panogo posebej. Izvajajo ga posebni poldržavni zavodi, ki imajo glavni sedež v Rimu, v pokrajinskih glavnih mestih pa podružnice. Take imajo:

Istituto nazionale per l'assistenza di malattia ai lavoratori. (Državni zavod za delavsko bolniško zavarovanje), ki je bil ustanovljen z zakonom z dne 11. jan. 1943.

Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul la-

voro — INAIL (Državni zavod za zavarovanje proti nezgodam pri delu).

Istituto nazionale della previdenza sociale — INPS (Državni zavod za socialno skrbstvo, ki izvaja ostale panoge socialnega zavarovanja (starostno in onemoglostno zavarovanje, zavarovanje zoper neprosto voljno brezposelnost, zoper tuberkulozo, za otroške in družinske doklade).

V Jugoslaviji je bilo prej vse socialno zavarovanje urejeno z enotnim zakonom o zavarovanju delavcev, ki so ga uveljavili 1. jul. 1922. Vse panoge socialnega zavarovanja je izvajal Osrednji zavod za zavarovanje delavcev s sedežem v Zagrebu. V glavnih mestih banovin so bili okrožni uradi za zavarovanje delavcev. Poleg tega zavo-

da pa so delovali že drugi zavodi za posamezne panoge nameščencev. Tudi v novi Jugoslaviji je socialno zavarovanje enotno urejeno in sicer je 1. jan. 1947 stopil v veljavo zakon o enotnem, za vse enake socialnem zavarovanju, ki pomeni v primeru s prejšnjim iz leta 1922. velik napredek, saj se v njem odražajo vse socialne pridobitve delovnega ljudstva, ki si jih je priborilo v narodnoosvobodilni borbi. Zavarovanje izvaja državni zavod za socialno zavarovanje, ki ima sedaj svoj sedež v Beogradu. V večjih krajih so podružnice zavoda.

Oglejmo si, kako je urejeno in kako se izvaja socialno zavarovanje na Tržaškem ozemlju. V onem delu cone A, ki bo pripadal Tržaškemu ozemlju, je ostala v veljavi še vedno vsa prejšnja italijanska zakonodaja o socialnem zavarovanju. ZVU ni izdala nikakih odredb o tej stvari. Vemo torej, da je vsaka panoga zavarovanja urejena s posebnim zakonom. Za-

vodi socialnega zavarovanja so sledeči:

1. Cassa provinciale di malattia (Pokrajinska bolniška blagajna) za bolezensko zavarovanje. Ta zavod je avtonomen in ni podrejen državnemu zavodu za delavsko bolniško zavarovanje v Rimu, ker pred padcem fašizma tržaška Bolniška blagajna še ni bila vključena v njegovo območje. Ohranila je avtonomijo, ki jo je imela že prej pod Avstrijo in tudi pozneje pod Italijo.

2. INAIL — Zavod za zavarovanje proti nezgodam pri delu.

3. INPS — Zavod za socialno skrbstvo.

Omenjeni zavodi izvajajo socialno zavarovanje posredno, tudi za vse kategorije pomorščakov, ki so za primer bolezni in nezgode zavarovani pri Cassa Marittima Adriatica (Jadranski pomorski blagajni). Za ostale panoge socialnega zavarovanja (starost, onemoglost, smrt, brezposelnost itd.) so pa tudi pomorščaki neposredno zavarovani pri Zavodu za socialno skrbstvo.

vani pri Zavodu za socialno skrbstvo.

Na področju cone B, ki bo pripadalo Tržaškemu ozemlju, so vse vrste socialnega zavarovanja urejene z enotno uredbo Poverjenstva PNOO-ja v Ajdovščini z dne 8. avg. 1945. Z isto uredbo je bil ustanovljen Pokrajinski zavod za socialno zavarovanje v Kopru kot javna ustanova po načelih samostojne pravne, ki izvaja vse panoge socialnega zavarovanja.

V socialnem zavarovanju v splošnem veljata torej ta čas dve sklopi glede zakonodaje o tej stvari, kakor glede organizacije in sistema: enotni sistem, kjer ureja vse panoge socialnega zavarovanja enotni zakon in kjer vse socialno zavarovanje izvaja en sam zavod, in razcepljeni sistem, kjer je vsaka panoga zavarovanja urejena s posebnim zakonom in izvaja poseben zavod.

(Konec prihodnje)